

Свецкі чалавек ці вернік?

4

Моладзь прымае выклік

5

Беларуска-латвійская атлантыда

6

Ад хронікі да кіна-дакументалістыкі

14

Словы на развітанне

15

СЛУЖЭННЕ МУЗ

Работнікі культуры — гэта нібыта асобнае войска, якое вартуе грамадства. Скіроўваецца на асобных людзей, ператвараючы іх у Асоб. На глебе індывідуальнага развіцця стварае інтэлектуальны патэнцыял нацыі. Паставіўшы на штандары творчыя ідэі і вобразы, адваёўвае прастору ў шэраі і руціны. Культура — насамрэч сфера творча-вытворая: яна стварае сімвалічны капітал, які немагчыма адразу (і хутка) вымераць паказчыкамі ці працэнтамі. І самае галоўнае — яна стварае Чалавека, які потым працуе на эканоміку, думае пра палітыку, дбае пра развіццё грамадства. І лепш, калі ён робіць гэта асэнсавана — без права на памылку, якая можа прывесці да выбуху не(да)культуранасці, што адаб'ецца ва ўсіх сферах. Іх аб'ядноўвае культура, якую можна назваць прасторай жыцця.

У культурнай сферы Беларусі занятыя каля 36 тысяч чалавек (згодна з лічбамі на канец 2016 года). Найбольшая колькасць супрацоўнікаў занятыя ў сферы выканальніцкіх мастацтваў (10 267 чалавек) і ў бібліятэчнай галіне (9562 чалавекі на канец мінулага года). Але дзе б яшчэ ні працаваў работнік культуры — у музеі ці нацыянальным парку, кінатэатры ці палатны культуры, доме творчасці ці бібліятэцы — прыбраць яго, цалкам замяніць на машыну ці тэхналогію немагчыма: культура нас прыцягвае менавіта чалавечымі зносінамі. Таму тэндэнцыя да змяншэння арганізацый культуры ў нашай краіне толькі ўзмацняе патрабавальнасць да іх працы з боку патэнцыйных наведвальнікаў. Тут ёсць пра што падумаць: перыяд 2012 — 2016 гадоў характарызуецца змяншэннем агульнай колькасці наведвальнікаў арганізацый культуры, але вылучаецца станоўчай статыстыка работы музеяў і заапаркаў. У прыватнасці, у 2015 годзе музеі Беларусі дасягнулі паказчыка 665 наведванняў на 1000 чалавек насельніцтва (гэта трэцяя пазіцыя сярод краін СНД у гэтым кірунку). І нават нягледзячы на змяншэнне наведванняў бібліятэк у нашай краіне, па колькасці карыстальнікаў (344 карыстальнікі на 1000 чалавек насельніцтва) у тым жа 2015 годзе мы саступалі ў СНД толькі Расійскай Федэрацыі. Час робіць сваю справу — і культурныя ўстановы павінны мяняць тактыку, шукаць новыя формы. Лепш за іншых гэта разумеюць самі супрацоўнікі сферы культуры, якія застаюцца ёй вернымі і працуюць не столькі за грошы, колькі на ідэю, уцягваючы іншых у прастору, у якой існуюць самі. Яны не працуюць — яны служыць справе.

З надыходзячым святам, РАБОТНІКІ КУЛЬТУРЫ!

Загачык аддзела літаратуры і мастацтва Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Рыта Малаканова.

Лістэтка, якое належала Эміліі Плятэр.

«Айчына, навука, сумленне!..»

«Наш самы высокі набытак — гэта Айчына, навука, сумленне!..» — спявалі на тайных сустрэчах удзельнікі Таварыства філаматаў. Два стагоддзі мінула, як у незвычайных абставінах сабраліся незвычайныя людзі. 2 кастрычніка 1817 года ў сценах Віленскага ўніверсітэта было ўтворана Таварыства філаматаў. Яго мэтай з'яўлялася не палітычная барацьба, а навуковая і культурна-асветніцкая дзейнасць, але царскія ўлады выкрылі ўдзельнікаў тайных сходаў: яны былі высланы ўглыб Расіі. Тамаш Зан, кіраўнік і адзін з арганізатараў, ратуючы сяброў і папалчнікаў, усю віну ўзяў на сябе. Ён быў зняволены ў Пецярбургскай цытадэлі. Аднак на Айчыне засталіся парасткі вальналюбства, няскораны дух...

Пункцірам

✓ Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з 80-годдзем народнага артыста Беларусі Андрэя Мдзівані. «За гады актыўнай творчай дзейнасці Вы зрабілі важкі ўнёсак у фарміраванне і развіццё нацыянальнай кампазітарскай і выканальніцкай школы», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што работы кампазітара вылучаюцца асаблівай глыбінёй і шчырасцю, уражваюць, захапляюць глядачоў і назаўжды застаюцца ў іх сэрцах. «Многія з Вашых выхаванцаў сталі выбітнымі музыкантамі і сёння з гонарам завуць Вас сваім настаўнікам, годна прадстаўляюць Беларусь за мяжой», — падкрэсліў Прэзідэнт.

✓ Прэзідэнт Беларусі выказаў спачуванні родным і бліжнім выдатнага кампазітара сучаснасці, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, народнага артыста Беларусі Дзмітрыя Смольскага. «3 жыцця пайшоў чалавек вялікага таленту, адзін з патрыярхаў нацыянальнай музыкі, чыёй творчасцю па праву ганарыцца наша краіна. Сачыненні Дзмітрыя Браніслававіча, якія ўяўляюць сабой неперайздзеныя ўзоры высокага мастацтва, здабылі прызнанне ў Беларусі і за мяжой», — гаворыцца ў спачуванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што сваімі ведамі і майстэрствам Дзмітрый Смольскі шчодро дзяліўся з моладдзю. За гады выкладання ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі ён выхаваў не адно пакаленне кампазітараў, якія сёння развіваюць музычную культуру краіны.

✓ Госці з дзевяці краін возьмуць удзел у Міжнародным музычным фестывалі «Залаты шлягер», які пройдзе 22 — 29 кастрычніка ў Магілёве, паведамліў ў Магілёўскай абласной філармоніі. Усе сем дзён будучы насычаным канцэртным праграмамі, мерапрыемствамі, творчымі праектамі, у якіх возьмуць удзел зоркі эстрады, вядомыя музыкі і выканаўцы. Міжнародны фестываль «Залаты шлягер» упершыню быў арганізаваны ў лістападзе 1995 года пры падтрымцы Прэзідэнта Беларусі. Музычны форум прыняты ў Міжнародную федэрацыю фестывальных арганізацый, якая аб'ядноўвае больш за 150 фестываляў мастацтваў.

✓ Беларусь прэтэндуе на перамогу ў намінацыі «Гастранамічны і агра-турызм» конкурсу лепшых турыстычных напрамкаў *National Geographic Traveler Awards 2017*. Акрамя Беларусі ў гэтай намінацыі прадстаўлены Арменія, Грузія, Індыя, Італія, Перу, Швецыя. Анлайн-галасаванне праходзіць на сайце часопіса *National Geographic Traveler* да 15 кастрычніка ўключна. У асобнай намінацыі вызначаць краіну — турыстычнае адкрыццё года. Летась па выніках конкурсу *National Geographic* Беларусь была прызнана лепшай краінай для агра-турызму. У краіне на пачатак 2017 года налічвалася 2 279 аграрыяў. У мінулым годзе ў іх адпачылі амаль 302 тыс. чалавек.

✓ Фотавыстаўка «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж» — здабытак сусветнай культуры» адкрылася на ВДНГ у Маскве. Яна разгарнулася ў павільёне «Рэспубліка Беларусь», паведамліў ў прэс-службе Пасольства Беларусі ў Расіі. Тут можна пабачыць як сам палацава-паркавы ансамбль, бастыёны замка і замкавы двор, земляныя валы, маляўнічыя парк і возера, так і ўнутранае ўбранне. У экспазіцыі прадстаўлены фатаграфіі балнай, каміннай, паляўнічай, зорнай і тэатральнай залаў, бібліятэкі і архіва, капліцы, калекцыйнага кабінета «Мінеральны», спальні і кабінета князя, салона і спальні княгіні, залы слупкіх паясоў.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Слова з Шанхая да Мінска прывяло

Дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Шанхая па запрашэнні Саюза пісьменнікаў Беларусі пабывала з візітам у Беларусі. Як адзначыў намеснік старшыні СП Шанхая Ван Вэй, гэта была чаканая паездка. У Кітаі шмат гавораць пра сяброўства з нашай краінай, таму вельмі хацелася пабачыць, чым жыве сучасная Беларусь. Кітайскую дэлегацыю таксама прадстаўлялі галоўны рэдактар усекітайскага літаратурнага сайта Лю Юнху, паэты і празаікі.

Было цікава даведацца ў кітайскіх калег, якімі клопатамі жыве іх саюз. Як высветлілася, шмат падабенства з нашымі творцамі. Членства ў СПБ маюць 630 творцаў, у Кітаі — 1700. Ван Вэй, зрабіўшы пэўныя падлікі, упэўніў, што ў раскладзе на насельніцтва Беларусі і Шанхая гэта прыкладна аднолькава. Кітайскія пісьменнікі часам крыўдзяцца, што ім удзяляюць мала ўвагі, хацелася б выдаваць больш кніг, шырэй ладзіць прэзентацыі. Змяніўшы ўвагі да кнігі — на жаль, праблема і кітайскага грамадства. Ван Вэй пашкадаваў, што асобныя кнігі выходзяць тыражамі толькі ў некалькі тысяч. (Нам бы гэтак — падумалася.) Але ж разлічаны яны на непараўнальна большую па колькасці аўдыторыю — шматмільённую краіну. Таму і кітайскія пісьменнікі шукаюць розныя новыя формы актывізацыі грамадскай цікавасці менавіта да кнігі, разумеючы, што гэта не проста важная крыніца ведаў — аснова для фарміравання нацыянальнай свядомасці і культуры. Апошнім часам, заўважаў Ван Вэй, усё часцей кнігу суправаджаюць відэамаатэрыялам.

Уступіць у Саюз пісьменнікаў Шанхая можна прыкладна на тых жа ўмовах, што і ў СПБ. І там, гэтак жа, як і ў нас, вельмі занепакоены цяперашнім станам літаратуры, усведамляюць неабходнасць падтрымкі маладых талентаў.

Прадстаўнікі Саюза пісьменнікаў Беларусі з кітайскімі гасцямі за круглым сталом у Доме літаратара ў Мінску гаварылі пра розныя магчымыя напрамкі сумеснай дзейнасці. Адкасны сакратар часопіса «Польмя» Юлія Алейчанка прапанавала шанхайскім пісьменнікам выступіць на старонках беларускага выдання, у той час як нашым аўтарам цікава было б надрукавацца ў кітайскім часопісе. Дырэктар літаратурнага прадпрыемства «ЛітМедыяГруп» Андрэй Гулякевіч бачыць карысным абмен інфармацыяй праз сайты абодвух саюзаў. Дырэктар выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяна Анцух выказала пажаданне разам з кітайскімі калегамі выдаваць сумесныя праекты. Дырэктар дырэкцыі замежнага вярстання радыё «Беларусь» Нацыянальнай Белтэлерадыёкампаніі Навум Гальпяровіч запрасіў слухаць беларускае радыё, якое вяртае і на кітайскай мове.

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі паэт Мікола Мятліцкі пацвердзіў сваю прыязнасць

да кітайскай літаратуры, гаварыў пра творчае натхненне, з якім ён перакладае лепшыя ўзоры кітайскай паэзіі. Галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп прадставіў творчыя набыткі па кітайскай тэматыцы, якая ўжо даволі трывала «прыжылася» ў планах выдавецтва.

Прыемна ўзрадаваў і кітайскіх гасцей, і айчынных удзельнікаў круглага стала выкладчык Беларускай акадэміі мастацтваў Уладзімір Лукашык. Ён прадставіў кніжныя праекты сваіх выхаванцаў, якія здзіўляюць новымі падыходамі да традыцыйнага афармлення кнігі, робяць яе прадметам мастацтва. Дарэчы, сярод тых, хто вынаходзіць новыя ўзоры кніжнага дызайну, ёсць і кітайскія студэнты.

Беларускія літаратары прапанавалі кітайскім калегам здзейсніць падарожжа па Беларусі. Абралі Станькава: у Беларускай дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны паглядзелі тэхніку ваенных гадоў — тэхніку Перамогі. Кітайскія пісьменнікі ведаюць беларускую гісторыю: Ван Вэй, у прыватнасці, дэталёва расказваў пра некаторыя эпізоды тагачасных баявых дзеянняў.

Уразіў гасцей і Мінск — чысты, светлы; насычанае водарам восені паветра, аточанае пазалотай зеляніна прыроды. Каб больш палюбіць сваё, запрасіў гасці сябра!

На развітанне вялі размову і пра наступныя сустрэчы. Яны магчымыя ў Шанхаі: там звычайна ў жніўні ладзяць вялікія літаратурныя святы. Сустрэцца можна і ў Мінску: на Міжнароднай кніжнай выстаўцы або на Дні беларускага пісьменства. Слова, як вядома, далёка вядзе.

Алена СТЭЛЬМАХ,
першы намеснік старшыні СПБ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

7 кастрычніка — на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Валерыем Квілорыя, якая адбудзецца падчас кніжнага кірмашу на вул. Даўмана, 17. Пачатак а 10-й гадзіне.

9 кастрычніка — на ўрок мужнасці з удзелам пісьменніцы Наталіі Касцючэнка ў Мемарыяльнаму залу Дома літаратара. Пачатак а 15-й гадзіне.

10 кастрычніка — у літаратурную гасціўню «Верасок» пры дзіцячай бібліятэцы № 16 на творчую сустрэчу з мастаком і пісьменнікам Сяргеем Волкавым і пісьменніцай Вольгай Нікольскай. Пачатак а 12.30.

10 кастрычніка — на творчую сустрэчу з членамі літаратурнага аб'яднання «Слова» (кіраўнік — паэтэса Ганна Кашуба) пры публічнай бібліятэцы № 3. Пачатак а 14-й гадзіне.

10 кастрычніка — на пасяджэнне клуба творчых жанчын «Спадарыня», прысвечанае Дню маці, у публічную бібліятэку № 5. Пачатак а 17.30.

10 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі паэтэсы Вольгі Шпакевіч «Святло нябёсаў» у публічную бібліятэку № 11. Пачатак а 16-й гадзіне.

11 кастрычніка — у літаратурны клуб юных літаратараў «Шабаноўскія званочкі» пры дзіцячай бібліятэцы № 3. Пачатак аб 11-й гадзіне.

11 кастрычніка — на творчую сустрэчу з паэтамі сталічнага аддзялення Інай Фраловай і Ксеніяй Шаржановіч у літаратурным аб'яднанні «Натхненне» (кіраўнік — паэтэса Вольга Сакалова) у Дом ветэранаў. Пачатак а 14-й гадзіне.

12 кастрычніка — у літаратурны клуб «Пад белымі крыламі» на творчую сустрэчу з празаікам Уладзімірам Тулінавым і рэдакцыяй часопіса «Шапакляк» у школу-інтэрнат № 58. Пачатак а 13.20.

12 кастрычніка — на творчы вечар пэты Міхася Пазнякова ў УП «Водаканал» (вул. Пуліхава, 15). Пачатак а 15-й гадзіне.

12 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі паэтэсы Валянціны Паліканінай «Родное, кровное, святое» ў Храм Усіх Святых (белая зала). Пачатак а 17-й гадзіне.

12 кастрычніка — на прэзентацыю першай кнігі юнай паэтэсы Настасі Каротчыкавай «До-мінор» у Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Пачатак а 17.30.

13 кастрычніка — у літаратурны клуб «Творчыя сустрэчы» пры публічнай бібліятэцы № 8 імя М. Багдановіча на паэтычна-музычную імпрэзу, прысвечаную Дню маці. Пачатак а 12-й гадзіне.

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

12 кастрычніка — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Кацярынай Хадасевіч-Лісавой «Падарожжа ў Краіну Чароўных казак» у сельскую бібліятэку аграгарадка Бальшавік. Пачатак а 12.30.

14 кастрычніка — на справаздачны канцэрт народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці, прысвечаны 15-годдзю клуба, у Мачулішчанскі цэнтр культуры і вольнага часу (Мінскі раён). Пачатак а 13.00.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

7 кастрычніка — на экалагічна-паэтычную акцыю «Чысты лес» з удзелам

пісьменніцы Галіны Бабарыкі і вучняў Мачульскай базавай школы (Столінскі раён). Пачатак а 12-й гадзіне.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

12 кастрычніка — на творчую сустрэчу з Тамарай Красновай-Гусачэнка ў санаторыі «Чыгуначнік» (Віцебскі раён). Пачатак а 17-й гадзіне.

12 кастрычніка — на літаратурную сустрэчу з Аленай Крыклівец «Поэт мечтою окрылённый» у Віцебскую бібліятэку імя Я. Маўра. Пачатак а 14-й гадзіне.

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

6 кастрычніка — на літаратурна-музычную вечарыну, прысвечаную 125-годдзю з дня нараджэння паэтэсы Марыны Цвятаевай, з удзелам пісьменніка Мікалая Леўчанкі ў Цэнтральную раённую бібліятэку г. Быхава. Пачатак а 14-й гадзіне.

7 кастрычніка — на літаратурны вечар «Прагну роднага слова...» (з нагоды 50-годдзя з дня нараджэння члена народнага літаратурнага аб'яднання «Роднае слова» Наталлі Ніканчук) у Горкаўскі гісторыка-этнаграфічны музей. Пачатак а 12-й гадзіне.

10 кастрычніка — на творчую сустрэчу члена народнага літаратурнага аб'яднання «Роднае слова» Таццяны Гаўрыленкі са студэнтамі Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі ў інтэрнаце № 9 БДСГА. Пачатак а 18.30.

11 кастрычніка — на літаратурны вечар «Свет пачынаецца з маці» (да Дня Маці) у інтэрнат № 3 БДСГА. Пачатак а 19-й гадзіне.

3 ЭПОХІ РАМАНТЫКАЎ

— Дайджэст

«Філаматы і філарэты. Творчая і грамадская дзейнасць таварыства. 200-годдзе з дня заснавання таварыства. Перспектывы святкавання 220-годдзя Адама Міцкевіча» — круглы стол пад такой назвай аб'яднаў філолагаў, музейных работнікаў, культуролаў, краязнаўцаў, літаратараў, інтарэсы якіх звязаны з рознымі аспектамі вывучэння філаматаў і філарэтаў, музейфікацыі і актуалізацыя спадчыны ўдзельнікаў таварыства.

Ініцыятарам звароту да падзей двухсотгадовай даўнасці стаў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

Дзейнасць таварыства філаматаў і філарэтаў пакінула значны след у нашай культуры. Іх аб'ядноўвала любоў да роднай Бацькаўшчыны, імкненне ведаць гісторыю і захоўваць свае традыцыі. Самым вартым напоем у іх лічылася малако — як сімвал светлых думак і чыстых намераў.

Галоўнай мэтай круглага стала стаў аналіз творчасці і грамадскай дзейнасці ўдзельнікаў таварыстваў, абмяркоўвалася роля таварыстваў у нацыянальнай ідэнтычнасці, роля мясцін у Беларусі і ў замежжы дзеля захавання, інтэрпрэтацыі і папулярызавання творчасці ўдзельнікаў таварыстваў.

Геаграфія, звязаная з імёнамі ўдзельнікаў таварыства на тэрыторыі Беларусі, сапраўды шырокая. Пра гэта сведчылі і прадстаўнікі розных рэгіёнаў, якія дапаўнялі новымі звесткамі агульнае ўяўленне аб прыхільніках таварыства. Дырэктар Дома-музея А. Міцкевіча ў Наваградку раскажаў пра пастаянную экспазіцыю, прысвечаную філаматам і філарэтам. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіслаў Цыдзік распаўёў пра захад у мемарыялізацыі імені Адольфа Янушкевіча ў Дзяржынскім раёне. Навуковы супрацоўнік Мядзельскага музея народнай

славы Вадзім Праўрацкі, намеснік старшыні Карэліцкага райвыканкама Руслан Абрамчык гаварылі пра знакавыя кропкі сваіх мясцін, якія могуць быць унесены ў турыстычныя маршруты і стануць даступныя шматлікім як айчынным, так і замежным аматарам захапляльнага гістарычнага мінулага.

Дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Зміцер Яцкевіч прапанаваў стварыць аргкамітэт, які б скаардынаваў работу па святкаванні 220-годдзя з дня нараджэння А. Міцкевіча і, наогул, дапамог бы развіццю ў Беларусі надзвычай прыцягальнай тэмы філаматаў і філарэтаў — як вядома, сяброў і паплечнікаў знакамітага паэта. У падтрымку такой ініцыятывы выступілі Алена Стэльмах, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, Уладзімір Гілеп, старшыня Беларускага фонду культуры, Антон Астаповіч, старшыня прэзідыума Рэспубліканскага савета ГА «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры».

Немалаважна і тое, што ўдзел у шанаванні таварыства філаматаў і філарэтаў узяў і дырэктар Інстытута Польскага ў Мінску Матэўш Адамскі. Гэта сведчыць пра нашу агульную цікавасць да гістарычнай спадчыны.

Марыя ЛПЕНЬ

Лісты Тамаша Зана і яго падсвечнік.

«Айчына, навука, сумленне!...»

Знакавай даце была прысвечана часовая літаратурна-дакументальная экспазіцыя «Філаматы. Ідэі праз стагоддзі». Яе стваральнікі з Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры ў асобе дырэктара Зміцера Яцкевіча, загадчыцы экспазіцыйнага аддзела Вольгі Гулевай, загадчыцы аддзела фондаў Алы Каралевіч, мастака Генадзя Чыстага ды іншых супрацоўнікаў імкнуліся ажывіць постаці тых выбітных патрыётаў, іх высакародныя справы і мары пра Радзіму. Не проста глядзелі з партрэтаў, а нібыта знаходзіліся сярод прысутных Адам Міцкевіч, Юзэф Яжэўскі, Сымон Малеўскі, Адам Ежы Чартарыйскі, Іаахім Лялевель, Лявон Бароўскі, Готфрыд Эрнст Гродэк. Упрыгожыў выстаўку партрэт Тамаша Зана мастака Валенція Ваньковіча, перавезены з фондаў сталічнага Мастацкага музея. На шматлікіх вітрынах дэманстраваліся лісты, кнігі, фотаздымкі, малюнкi, асабістыя рэчы ўдзельнікаў таварыства, іх родных і блізкіх. Значнае месца ў экспазіцыі займалі ілюстрацыі да аднаго з самых значных твораў Адама Міцкевіча — «Дзядоў».

Сярод каштоўных і цікавых экспанатаў выстаўкі было старадаўняе люстэрка, у якое калісьці глядзелася сама Эмілія Плятэр, легендарная ўдзельніца паўстання 1830 — 1831 гадоў.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Апошнія з Плятэраў пакінулі яго сваёй кухарцы, калі ад'язджалі ў высылку ў Сібір, і загадалі зберагчы да моманту іх вяртання. Бо не сумняваліся, што вернуцца. Але ж лёс склаўся па-іншаму...

Настаўнік з Мёраў, стваральнік чатырох школьных музеяў Вітаўт Ермалёнак знайшоў незвычайную рэч і дамовіўся перадаць яе ў музей.

Яшчэ адзін цікавы экспанат — дамайкіт, мінерал з фондаў Музея землярэства геаграфічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, што атрымаў назву ў гонар яго адкрывальніка Ігната Дамейкі, удзельніка Таварыства філаматаў.

На выстаўцы літаратурнага музея, акрамя айчынных, былі прадстаўлены экспанаты, матэрыялы-копіі з Польшчы, варшаўскага музея Адама Міцкевіча.

...«Айчына, навука, сумленне...» — спявалі на адкрыцці выстаўкі знакаміты гімн. Словы належаць Адаму Міцкевічу, аднаму з арганізатараў таварыства. Па-рознаму склаліся лёсы патрыётаў, яго ўдзельнікаў. Большасць з іх так і не вярнулася на Радзіму. Перастала існаваць само таварыства, выкрытае ўладамі. Але... каб не яны, не іх самахвярная дзейнасць, любоў да Айчыны, хто ведае, ці была б зараз у нас наша Беларусь...

Таццяна БУДОВІЧ-БАРАДУЛЯ, фота аўтара

• Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Аксана Волкава адкрыла сезон у «Метраполітэн-опера», выканаўшы партыю Джульеты ў шэдэўры Жака Аффенбаха «Казкі Гофмана». Прэс-служба Вялікага тэатра Беларусі паведамляе, што Аксана Волкава будзе спяваць дзевяць спектакляў. У прэм'ерным спектаклі ўзялі ўдзел Эрын Морлі (Алімпія), Аніта Хартынг (Антонія / Стэла), Тара Эрот, Крыстоф Моргане ды Ларан Науры, а галоўную партыю паэта Гофмана выканаў бліскучы італьянскі тэнар Віторыа Грыгола. Дэбют беларускай артысткі на нью-ёрксай сцэне адбыўся яшчэ ў 2013 годзе, калі яна спявала разам з сусветнымі зоркамі Дыянай Дамрау, Жэлька Лучычам, Пятром Бечала ў спектаклі Джузэпэ Вердзі «Рыгалега». Акрамя «Метраполітэн-опера», Аксана Волкава выступала на самых прэстыжных пляцоўках Расіі, Еўропы, Лацінскай Амерыкі, а таксама ў Кітаі, Японіі ды іншых краінах.

• Эскіз да знакамітай карціны Леанарда да Вінчы «Мона Ліза» знайшлі ў Францыі, мяркуюць спецыялісты з Луўра. Карціна «Мона Вана», якая можа з'яўляцца этапам падрыхтоўкі да «Джаконды», захоўваецца ў французскім музеі Кандэ ў маёнтку Шант'іі непадалёк ад Парыжа. Пра тое, што яна можа належаць геніяльнаму жывапісцу, сведчыць шэраг фактаў. Так, абодва партрэты амаль аднаго памеру, а тэхніка малюнка вельмі падобная. На «Моне Ване» знайшлі праколы, якія маглі з'явіцца з-за сумяшчэння контураў малюнкаў. Ёсць і несупадзенні: вядома, што Леанарда да Вінчы быў ляўшой, а большая частка працы выканана правай рукой. Магчыма, што да Вінчы браў удзел у стварэнні работы, але не з'яўляецца адзіным яе аўтарам. Карціну «Мона Вана» зараз вывучаюць у Цэнтры даследаванняў і рэстаўрацыі музеяў Францыі. Завяршыць экспертызу плануюць у 2019 годзе.

• Аўкцыённы дом Christie's выставіў на тэргі асабістыя рэчы легендарнай актрысы Одры Хэпберн. На продаж трапілі 500 лотаў, якія належаць сынам актрысы Шону Хэпберну Ферэра і Луізу Доты. Перад аўкцыёнам прайшла выстаўка рэчаў зоркі «Сняданку ў Тыфані», дзе ўсе ахвотныя маглі паглядзець на яе сукенкі, абутак, аксесуары, фатаграфіі, сцэнарыі самых вядомых кінафільмаў з уласнымі пазнакамі і каментарыямі актрысы. Самы дарагі лот аўкцыёну — рабочы сцэнарый камедыі Блэйка Эдварда «Сняданку ў Тыфані». Акрамя таго, на продаж пайшлі катэі-льняная сукенка ад французскага мадэльера Юбэра дэ Жываншы, класічны плашч ад Burberry, ліст Трумана Капотэ, дзе пісьменнік зазначаў, што вельмі рады бацьчы Одры ў галоўнай ролі ў экранізацыі сваёй навелы, ды шмат іншага.

• У межах «Тыдня забароненых кніг» у Мемарыяльнай бібліятэцы-музеі Курта Ванегута ў Індыянаполісе, ЗША, быў прадстаўлены зборнік кароткіх апавяданняў Курта Ванегута-малодшага, у які ўвайшлі 5 твораў, якія не друкаваліся раней. Дырэктар Мемарыяльнай бібліятэкі-музея Джулія Уайтхед распавяла, што апавяданні знайшліся ў скрыні з неапублікаванымі рукапісамі аўтара. «Тыдзень забароненых кніг» — штогадовая акцыя Амерыканскай бібліятэчнай асацыяцыі ў падтрымку барацьбы з цензурай і забаронамі кніг. Знакаміты раман Курта Ванегута «Бойня нумар пяць, або Крыжовы паход дзядей» уваходзіць у лік самых забароненых кніг XX стагоддзя.

Ідзе падпіска на I паўгоддзе 2018 г.

«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	5 р. 20 к.	63856
Ведамасная падпіска	12 р. 70 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	3р. 60 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	9 р. 60 к.	63880

7 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Юрыя Жывіцы (1912 — 1990), беларускага пісьменніка, журналіста, грамадскага дзеяча. Жыў у Германіі.

7 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Івана Пташнікава (1932 — 2016), беларускага празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

7 кастрычніка 70-годдзе адзначыць Валянціна Пятліцкая, беларуская артыстка оперы, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

7 кастрычніка 60 гадоў святкуе Станіслаў Вількін, беларускі акцёр.

8 кастрычніка 70-гадовы юбілей адзначыць Аляксандр Анісімаў, беларускі дырыжор, заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі, народны артыст Беларусі.

9 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Таццяны Аляксеевай (1922 — 1996), беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

9 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Івана Калесніка (1932 — 1979), беларускага паэта, публіцыста, перакладчыка.

10 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Слінчанкі (1922 — 2010), беларускага скульптара, педагога.

10 кастрычніка 90 гадоў споўніцца Барысу Шангіну, беларускаму гукааператару, заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР.

10 кастрычніка 60-гадовы юбілей адзначыць Леанід Дранько-Майсюк, беларускі паэт.

11 кастрычніка 80-годдзе адсвяткуе Элеанора Сямёнава, беларускі мастак па касцюме, графік, жывапісец. Жыве ў Канадзе.

12 кастрычніка 70 гадоў спаўняецца Алене Паповай, беларускаму драматургу.

12 кастрычніка 60-годдзе адзначыць Юрый Несцярук, беларускі жывапісец.

Скарына расказвае пра сябе

Нягледзячы на тое, што пішуць пра Скарыну шмат, успрыняць яго як асобу няпроста. Бяда ў тым, што Скарыну вельмі мала чытаюць. А як інакш можна адчуць духоўны свет чалавека, які жыў у XVI стагоддзі, калі не чытаць напісанага ім?

Тэксты, напісаныя і выдадзеныя Франціскам Скарынам, не даюць падставы сумнявацца ў тым, што ён ставіўся з вялікай пашанай і духоўным трымценнем як да Свяшчэннага Пісання, так і да праваслаўнага богаслужэння.

Ён жыў у эпоху вялікіх навуковых адкрыццяў, небывалага ўздыму культуры і асветы. Скарына аддае ўсе сілы, веды і талент адной справе, у якой бачыць галоўны сэнс свайго жыцця, — выданню кніг Свяшчэннага Пісання і праваслаўных богаслужэбных тэкстаў.

Чаму да Бібліі і літургічных тэкстаў Праваслаўнай Царквы звяртаецца наш славуты продак? Чаму ён не выдае творы тых вучоных, філосафаў, медыкаў, якія ён вывучаў у розных універсітэтах і цану якім добра ведаў? Чаму ён, доктар медыцыны, пісаў **прадмовы да біблейскіх кніг і складаў акафісты**? Скарына адказвае на гэтае пытанне, калі ў прадмове да Бібліі піша: «У гэтай кнізе ўсёй прыроднай мудрасці пачатак і канец; праз яе пазнаецца Бог Уседзяржыцель. У гэтай кнізе напісаны ўсе законы і правы, якімі людзі на зямлі павінны кіравацца. У гэтай кнізе ўсе лекі для душы і цела ў поўнай меры знойдзецца. Тут навучанне філасофіі добрых паводзін, што мы павінны любіць Бога дзеля самога сябе і бліжняга дзеля Бога...».

Такім чынам, Скарына сцвярджае, што ў Бібліі — уся паўната Бажэственнага Адкрывання, якім павінны людзі кіравацца і ў асабістым, і ў грамадскім жыцці. Скарына таксама ўказвае, што ў біблейскіх кнігах можна знайсці шмат цікавых і карысных звестак з розных галін чалавечых ведаў — філасофіі, гісторыі, логікі, паэзіі. На падставе гэтых слоў з прадмовы да Бібліі многія даследчыкі савецкага перыяду сцвярджалі, што ў рэлігійных кнігах Скарына «шукаў карысныя звесткі па гісторыі, геаграфіі, прыроднаўчых навук, зусім не цікавячыся іх дагматычным бокам», тым самым пазбаўляў Біблію яе «аўтарытэту свяшчэннай кнігі». Такія вывады — яўнае скажэнне думкі Скарыны. Скажаўшы пра тое, што ў Бібліі можна знайсці шмат карысных звестак з розных навук, Скарына падкрэслівае, што не гэта галоўнае ў Бібліі. А што ж у ёй самае важнае? Вось як на гэта адказвае Скарына: «Найперш за ўсё мы, хрысціяне, ведаючы, што ўсе навукі — мінулыя, маем патрэбу ў вечным — у спасенні душы».

Скарына, які дасягнуў вышынь еўрапейскай вучонасці, які ведае, што такое навука, і цэніць яе, сцвярджае, што ўсе навукі маюць часовы і зменлівы характар, а мы, хрысціяне, вучоныя і неучоныя, перш за ўсё павінны дбаць пра вечнае спасенне сваёй душы. Як дасягнуць яго? Скарына раіць нам: «Будзем жа пастаянна чытаць Святое Евангелле і, чытаючы яго, пераймаць учынкi нашага Збавіцеля Ісуса Хрыста».

У сваёй прадмове да ўсёй Бібліі Скарына пералічвае кнігі, якія ў яе ўваходзяць, акрэслівае іх змест. З усіх біблейскіх кніг асабліва **вылучае Евангелле і заклікае пастаянна чытаць яго**. Гасподзь Ісус Хрыстос — вольны духоўны арыенцір, які ўказвае нам Скарына.

Як вядома, у 1517 годзе першай з усіх біблейскіх кніг Скарына выдае Псалтыр (дата выдання пазначана 6 жніўня — на свята Праабражэння Гасподняга). Псалтыр — самая пашыраная і любімая на праваслаўнай Русі кніга Бібліі. Псал-

тыр можна назваць кнігай малітвы, бо псалмы — гэта па сутнасці малітвы. Той факт, што Скарына пачынае сваю выдавецкую дзейнасць з Псалтыра, — пераканаўчае сведчанне таго, што на першым месцы ў яго былі не інфармацыйна-асветніцкія мэты, як нярэдка сцвярджаюць. Калі б гэта было так, то Скарына аддаў бы перавагу такім кнігам Бібліі, як Выхад, кніга Суддзяў, кнігі Царстваў, якія сапраўды багатыя на гістарычныя звесткі. А Псалтыр — **гэта кніга рэлігійнай паэзіі і кніга малітвы**. Значыць, галоўнай для Скарыны была мэта духоўная. Ён разумее значэнне Псалтыра ў духоўным жыцці хрысціяніна і ў прадмове да яго піша, што псалмы — гэта «нібы ўмяшчальня ўсіх дарагіх скарбаў; яны ўсякія немачы, духоўныя і цялесныя, вылечваюць, душы і розум асвятляюць, гней і ярасць уціхамірваюць, мір і спакой ствараюць, смутак і тугу аданяюць, натхненне ў малітвах даюць, людзей у прыязнь зводзяць, спагаду і міласць умацоўваюць, дэманам выганяюць, ангелаў на дапамогу заклікаюць».

Так можа пісаць чалавек, які сам моліцца, які спазнаў асалоду малітвы.

Праз месяц пасля першай кнігі Ф. Скарына выдае яшчэ адну біблейскую кнігу — кнігу Іава. Гэтая кніга не багатая на гістарычны матэрыял, але яна адрозніваецца цэласнасцю сюжэта і яркай вобразнасцю. Іаў заўсёды ўспрымаўся як узор лагоднасці, цярпення, пакорнасці волі Божай. Так успрымае Іава і Скарына, і ён у прадмове да кнігі звяртаецца да чытача словамі з саборнага Паслання святога апостала Іакава, дзе маецца заклік браць прыклад з Іава. Скарына заклікае чытача задумацца над пытаннямі, чаму Бог людзям добрым і праведным часам дапускае цярдзюць беды і немачы, а злым і несправядлівым дае шчасце і здароўе і які будзе канчатковы лёс добрых і злых.

Жццянне прынесці духоўнае сучаснаму пакутлівым душам і заклікаць чалавека да глыбокага роздуму над жыццём і было прычынай выдання кнігі Іава. У канцы прадмовы Скарына піша: «І таму я, Францішак, Скарынін сын з Полацка, у лекарскіх навукх доктар, ведаючы тое, што найвышэйшая мудрасць — гэта роздум пра смерць і пазнанне самога сябе, і памяць пра будучыя рэчы, загадаў надрукаваць кнігу святага Іава на рускай мове Богу на пашану і простым людзям для навучання».

Да канца 1517 года Ф. Скарына выдае Прытчы Саламона і кнігу Ісуса, сына Сірахава. Абедзве кнігі — вучыцельныя. У прадмовах да іх матывуе выданне жыццёвай неабходнасцю: «*Без страху Божжага, без мудрасці і без добрых звычаяў немагчыма дастойна і нармальна жыць людзям на зямлі*».

Каб выхаваць у грамадстве страх Божы, каб навучыць людзей той мудрасці, якая паходзіць ад Бога, і добрым звычаям, якія грунтуюцца на запаведях Божых, Скарына і друкуе Прытчы Саламона «*найперш дзеля пашаны і пахвалы Стварыцелю, Спасіцелю, Уцяшыцелю Богу, у Тройцы адзінаму, і Прасвятой, Найблажаславнейшай, Прачыстай Маці Яго і ўсім нябесным чынам і святым угоднікам і ўгодніцам Божым, а затым людзям простым, звычайным на карысць і дзеля памнажэння добрых звычаяў, каб, навучыўшыся мудрасці, добра жывучы на свеце, Міласцівага Бога хвалілі аднаведна таму, як належыць вялікай вышыні і магутнасці Яго святога імя*». І з **якім багагавеннем і пашанай Скарына згадвае пра Бога**, пра Прачыстую Багародзіцу і пра святых угоднікаў Божых!..

У 1518 годзе ў Празе Скарына выдае: Эклезіястэ, Песню Песняў, кнігу Прамудрасці Саламона, кнігу Царстваў і кнігу Ісуса Навіна. Але за гістарычныя кнігі Скарына бярэцца толькі пасля таго, як закончыў выданне вучыцельных кніг.

Кніга Песня Песняў у свецкай літаратуры называецца часта паэмай пра каханне і па форме сваёй сапраўды такой з'яўляецца. Некалі ў старажытнасці былі

нават сумненні ў яе кананічнасці. Але па глыбінным змесце гэта кніга пра Бога і Царкву. У прадмове Скарыны да Песні пснэяў мы знаходзім глыбокае праваслаўнае разуменне духоўнага сэнсу кнігі. «*З гэтай песні Саламонавай мы ясна можам зразумець найвялікшую і невымоўную міласць і любоў Божую, якую Ён меў да нас, грэшных. Бо Ён не пагрэбаваў месцы на зямлю з найвышэйшага прастола Свайго. Як каханак да каханай сваёй, або як жаніх да нявесты сваёй, так і Хрыстос да Царквы Сваёй прыйшоў, калі ўцялесніўся ад Прачыстай Дзевы, Маці Сваёй Марыі... Гэты шлюб адбыўся ў час распяцця Госпада нашага Ісуса Хрыста, калі Ён вісеў на Крыжы і сказаў: "здзейснілася". Вось там Ён павяняўся з Царквою Сваёю і потым аддаў дух Свой у рукі Богу, Айцу Свайму*».

У грунтоўнай прадмове да кнігі Ісуса Навіна аўтар перш за ўсё знаёміць чытача з галоўным персанажам кнігі — правадыром ізраільскага народа Ісусам Навінам, які ўвёў старажытных яўрэяў у зямлю абетаваную. Скарына таксама ўказвае, што абетаваная зямля мае правобразнае значэнне: «*Гэтая зямля азначае Царства Нябеснае і горні Іерусалім. Бо як Ісус, сын Навіна, увёў народ ізраільскі ў зямлю абетаваную, так Ісус, Сын Божы, увёў веруючых у Яго ў Царства Нябеснае, якое з'яўляецца зямлёю жывых*».

Вельмі змястоўная таксама прадмова да кнігі Выхад, у якой першадрукар разважае пра значэнне кнігі для нас, хрысціян. Адным з самых важных правобразу кнігі Выхад Скарына лічыць неапалітую купіну. Вядома, што такой назвы ў біблейскім тэксце няма. Сам Скарына, перакладаючы кнігу Выхад, замест царкоўнаславянскага слова «купина» ужывае слова «кусты». Словазлучэнне «неопалимая купина» — гэта ўстойлівы выраз з праваслаўнага богаслужэння. Ужыванне Скарынам гэтага спалучэння **сведчыць пра веданне ім праваслаўнага богаслужэння**, а раскрыццё гэтага правобразу ў прадмове выяўляе жаданне першадрукара дапамагчы чытачу больш глыбока зразумець не толькі біблейскі тэкст, але і царкоўную службу. Скарына піша: «*Купіна неопалімая, у якой явіўся Бог Маісею, гэта значыць куст зялёны, які гарэў і не згараў, ясна паказвала зачыце без семені Сына Божжага. Ён прайшоў улонне Прачыстай Дзевы, як сонца праз шкло, не парушаючы замкнёнай дзявоцкасці Яе, як усклікаў прарок: "Вось, Дзева ва ўлонні зачне і народзіць Сына, і будзе дадзена імя Яму — з намі Бог"*».

У той жа прадмове Скарына ўказвае і на іншыя правобразы, якія маюцца ў кнізе Выхад: «*Пасхальнае ж ягня яўна ўказвала на нявінную муку Госпада нашага... Пераход жа сыноў Ізраілевых пасярод Чырвонага мора ўказваў на хрысціянне ў Хрыстова веру... А манна з неба і вада з цвёрдага каменя, дадзеныя яўрэям у пустыні, абазначалі святую Цэла Хрыстовага, нам пакінутую на зямлі для спасення душы*».

Апошні свой тэзіс Скарына падмацоўвае спасылкай на шосты раздзел Евангелля паводле Іаана, прыводзячы адтуль словы Спасіцеля пра Хлеб Нябесны, нагадвае нам, што дзеля спасення душы ўсім неабходна прычашчацца святых Цела Хрыстовага.

Падрабязнай прадмовай Скарына суправаджае таксама кнігу Левіт. Там ёсць адна кароткая заўвага асабістага характару. Скарына піша, што ў далёкія часы людзі прыносілі Богу розныя ахвяры: валюў, ягнят, казлоў, але бедныя часта не маглі аддаць у ахвяру ўкормленае цяля, і тады яны прыносілі Госпаду ўсяго толькі невялічку меру («мерицу») пшанічнай мукі. І працягвае: «*Так і мы, браты, наколькі не можам чымсьці вялікім паслужыць прастаму лоду рускай мовы, прыносім яму гэтыя малыя кніжкі працы нашай*».

У гэтых кароткіх словах Скарыны — усведамленне таго, што яго выдавецкая дзейнасць, кнігі, якія ён друкуе, — свайго роду ахвяра, **прынахненне, служэнне Богу**.

Як хрысціянін і чалавек высокай духоўнай культуры, Скарына быў не проста сціплым — у ім можна заўважыць і больш глыбокую рысу характара, якая на царкоўнаславянскай мове называецца словам «смирение», а на беларускую звычайна перакладаецца словам «пакорлівасць». Немагчыма не заўважыць сапраўднага хрысціянскага смірэння Скарыны, калі ў канцы сваёй прадмовы да ўсёй Бібліі ён піша: «*Гэтых кніг усёй Бібліі я паводле малога розуму майго каротка выклаў змест. А калі я ў чым памыліўся, то вы, разумнейшыя, напраўце, прашу вас дзеля Бога і дзеля ўсеагульнага дабра*».

Скарына часта нагадвае сваім чытачам, што важна не проста ведаць Свяшчэннае Пісанне — важна жыць паводле таго закону, які людзям даў Бог. Параўноўваючы ў прадмове да кнігі Другазаконне Стары Запавет з Новым Запаветам, ён падкрэслівае перавагу апошняга і дадае: «*Таксама Маісей тым, хто захоўваў стары закон, не абяцаў нічога, акрамя зямлі добрай, што цяг малаком і мёдам. А наш Спасіцель Ісус Хрыстос абяцае тым, хто выконвае новы закон, святое Евангелле, — адпушчэнне грахоў, міласць Божую, дары Духа Святога, жыццё вечнае, Царства Нябеснае...*».

У сваіх прадмовах да біблейскіх кніг Скарына часта выступае не толькі ў якасці экзегета, але і ў якасці тэкстолага. Напрыклад, у прадмове да кнігі святаго прарока Данііла Скарына заўважае, што яўрэйскі тэкст гэтай кнігі меншы па аб'ёме, чам грэчаскі і лацінскі, і ўказвае, якія іменна сюжэты ў яўрэйскім тэксце адсутнічаюць; у грэчаскім і лацінскім тэкстах яны ёсць дзякуючы перакладчыкам.

Асноўны змест гэтай прадмовы ў тым, што Скарына тлумачыць найважнейшыя прароцтвы святаго Данііла. Звернем увагу на адно з іх, якое знайшло сваё адлюстраванне ў літургічных тэкстах Праваслаўнай Царквы. Вось як яго перакладае Скарына: «*Камень без дапамогі рук адсёкся ад скалы і паразіў выяву і сіёр яе ў прах, сам жа вырас вялікі і напоўніў увесь свет. Гэта азначала зачыце нашага Спасіцеля Ісуса Хрыста без семені ад Прачыстай Дзевы Марыі і тое, што Ён сіёр сілу дывальскую і напоўніў увесь свет святым Сваім Евангеллем, і Царства Яго — вечнае*».

Тут вельмі важна звярнуць увагу на тое, што гэтае прароцтва ў самой кнізе святаго прарока Данііла тлумачыцца больш агульна, і толькі ў богаслужэбных тэкстах набывае больш канкрэтнае ўказанне на Хрыста і Багародзіцу, і іменна такое тлумачэнне, што абапіраецца на царкоўнае богаслужэнне, прыводзіць у сваёй прадмове Скарына. **Пра царкоўнасць Скарыны** сведчыць і яшчэ адна дэталёвая ў гэтай прадмове: ён згадвае пра «Жывотворящий Крест» і кажа, што праз напісанне і знак («написом и знаменіем») святаго Крыжа адымаецца «вся моц бесовская».

Галоўнае ў кожнай біблейскай кнізе — гэта яе ўрок усім нам, сённяшнім чытачам. Біблія — кніга вечная. Гэта Скарына глыбока адчувае сам і хоча дапамагчы чытачам, для якіх ён выдае кнігі Свяшчэннага Пісання, успрыняць іх вечны сэнс. У кнізе Суддзяў ён яго бачыць так: «*А гэта дадзена для навучання нам, хрысціянам: калі мы грашым перад абліччам Божым, то ўмацоўваюцца ворагі нашы духоўныя, гэта значыць дэмані, і ворагі фізічныя, гэта значыць язычнікі. Калі ж мы каемся ў грахах сваіх, то пашлае нам Гасподзь Бог пастыраў і вучыцеляў, якія навучаюць нас супрацьстаяць дэманскім спакусам, а таксама князёў і ваявод добрых, якія абараняюць нас ад рук язычнікаў; бо міласэрнасць Бога — напастове для ўсіх, хто кліча Яго ўсім сэрцам*».

Гэтыя словы — духоўны запавет Скарыны.

Протаіерэй Сяргій ГАРДУН, прафесар Мінскай духоўнай акадэміі

Мы працягваем разважаць пра літаратуру і яе чытачоў з лаўрэатамі Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, якая была заснаваная дзяржавай дзеля актывізацыі творцаў, дзеля развіцця літаратурнага працэсу. Пра тое, хто вызначае будучыню беларускай літаратуры, сёння разважае лаўрэат у намінацыі «Дэбют» рэдактар аддзела прозы часопіса «Малодосць».

Маргарыта ЛАТЫШКЕВІЧ

ВЫКЛІК ПРЫНЯТЫ?!

альбо Практычнае, рэдактарскае

багатая ў аўтара эрудыцыя. І тут варта развянчаць грандыёзны самападман, які часам бытуе сярод аўтараў, асабліва юных: «чукча не чытае, чукча пісьменнік». Як някведанне законаў, калі аўтар ад адказнасці, так і махровая недасведчанасць у літаратурным кантэксте не дае аўтару карт-бланш у творчасці. Як рэдактару, мне даводзілася сустракацца з недарэчнымі выпадкамі, калі аўтар вырашаў скарыстаць кідкую назву, якую мімаходзь пачуў ці пабачыў дзесьці, — і гэтая назва аказалася, на здзіўленне «наватара», ужытай гадоў дваццаць таму ў творы нобелеўскага лаўрэата.

Таму, каб гуляцца з кантэкстам і задаваць чытачу прыемныя інтэлектуальныя задачкі, трэба гэты самы кантэкст ведаць.

Зноў жа, пытанне кантэксту: толькі зрабіўшыся рэдактарам, я зразумела «вырванасць», адасобленасць многіх нашых аўтараў. Справа ў тым, што пэўная іх колькасць часопіс «Малодосць» (індывідуальны падпісны індэкс, калі што, 74957) не чытае — дай Божа, каб прабеглі старонкі з уласнымі тэкстамі (калі выпішучь нумар), і тое не факт. І справа не ў тым, што часопісам жыццёва неабходная падпіска, а ў тым, што, легкадумна прапускаючы нумары, аўтары часта прапускаюць сапраўды выйгрышныя, цікавыя публікацыі сваіх калег, якія маглі б іх наштурхнуць на роздум, натхніць — ці прымусяць паспрацаваць. Веды — гэта зброя; веданне таго, што робяць калегі па цэху, — неабходны працоўны інструмент.

У рэдакцыйнай працы не абыходзіцца і без кур'эзаў. Колькі разоў мы атрымлівалі лісты ад аўтараў, якія мелі вельмі цярпячае ўяўленне, куды пішучь і нашто. Хтосьці, перш чым дасылаць творы, доўга і ў падрабязнасцях спрабуе распытаць пра ганарары; хтосьці ўпарта дасылае тэксты на рускай мове і шчыра здзіўляецца, калі адмаўляем; хтосьці найперш вырашае дамовіцца пра псеўданім:

«бо калі пачну ў вас друкавацца, мне гэты ўвесь літаратурны поспех будзе замінаць вучыцца».

Sancta simplicitas.

Кур'эзы, аднак, кур'эзамі, а пытанне з маладымі аўтарамі ўвогуле досыць сур'эзнае і складанае. Маю на ўвазе, што творчая нясталасць і неспрактываванасць мінаюць параўнальна хутка (калі, вядома, чалавек прыкладае да гэтага высілкі). Але зразумела і тое, што аўтар, нават звышадораны, патрабуе дадатковай увагі, умоў, у якіх зможа працаваць і фарміраваць з «пачаткоўца» ўласнае аблічча. Іначай, бясконца застаючыся аўтарам-пачаткоўцам, можна так ніколі і не пачаць.

Што схіляе маладых (і не толькі маладых, думаецца) да працы? Найперш — выклік. Спаборніцтва. Магчымасць паказаць сябе. Адсюль — безумоўная важнасць творчых конкурсаў, праз якія, зноў жа, маладыя аўтары маглі б пазнаёміцца адзін з адным, пастасавацца, абмяняцца здабыткамі майстэрства, узаемна натхніцца. Справа не ва ўзнагародах і не ў дыпламах, якія, вядома, прыемна павесіць на сценку ці паставіць у шафку. Справа ў нагодзе давесці — найперш самому сабе — свае сілы, сваё ўменне, сваю, калі хочаце, прафесійную прыдатнасць.

Таму што чалавек-творца (не ўжываю безнадзейна дыскрэдытаванае сёння «творчая асоба», бо гэтым найменнем каго толькі не называюць!) заўжды сумняецца: у самім сабе, у сваіх сілах, у правільнасці абранага шляху. А давесці нешта самому сабе, як вядома, значна цяжэй, чым іншым. Зрэшты, менавіта гэты чарвячок сумневу гоніць творцу наперад, да новых вяршыняў, да новых росшукіў.

Ну, і будзем глядзець праўдзе ў твар: выдаць сёння ўласную кніжку, асабліва калі ты малады аўтар і падтрымаць цябе няма каму, вельмі праблематычна. Вельмі. Вельмі-вельмі. Таму важнасць таксама і фінансавай падтрымкі

перспектыўных творцаў, думаецца, вядомая. Вашай пакорлівай, напрыклад, у свой час пашчасціла трапіць з дэбютным зборнікам вершаў у серыю СПБ «Мінскія маладыя галасы», прычым адбылося гэта пасля пары гадоў хаджэння з рукапісам па пакутах. Паэзія кепска ідзе на сённяшнім перанасычаным кніжным рынку, так мне тлумачылі.

Але калі літаратура будзе адгукацца адно на запатрабаванні рынку, на прыхамаці досыць разбэшчанага чытацкай масы, мы ўвогуле рызыкуем застацца з вельмі куцым пералікам «патрэбных» жанраў і тэм. Гэта тычыцца не толькі Беларусі, вядома.

І — да мёду.

Зноў жа, як рэдактар, праз рукі якога за год прайшоў не адзін і не два рукапісы, магу сказаць, што росшукаў, спробаў, памкненняў і ўвогуле энтузіязму сярод нашых маладых творцаў няма. Адзначу, што часткай матэрыялаў мастацкіх рубрык мы часцяком абавязаныя менавіта конкурсам — «Браме Мар», «Першацвету». У сёлетняй выбарцы з «Брамы Мар» я асабіста зрабіла некалькі вельмі прыемных адкрыццяў і шчыра спадзяюся, што дэбютанты сёлетняга дзівятага нумара працягнуць супрацоўніцтва з намі.

Ёсць у «Малодосці» і шэраг «сталых» аўтараў (хаця і таксама маладых), якія друкуюцца ўжо не першы раз і нязменна радуюць сваімі творами. І, што цешыць больш за ўсё, яны працуюць, удасканальваюцца, набіраюцца досведу. Назіраць за гэтым (не толькі ў нашым часопісе, але і ў іншых выданнях, і ў сеціве) і часткова, па меры сіл, дапамагаць — бясконца прыемна. Наконт некаторых, найбольш яркіх асоб пачынаеш нават рабіць прагнозы: у які бок будзе рухацца, якім зробіцца гадкоў праз пяць, калі наб'е руку і канчаткова пазбавіцца перайманняў?

Угадаць тут, напэўна, нельга.

Ды і ці трэба ўгадаць?

Пажывём (пачытаем) — пабачым.

Напэўна, пачаць трэба з лыжачкі дзёгцю. Лыжкі. Чарпачку.

Самыя непакісныя меркаванні пра літаратуру маюць зазвычай людзі, вельмі далёкія ад чытання і пісання. Так, адзін мой знаёмы, які, па ўласным сцвярджэнні, за два месяцы ледзь дабраўся да паловы прыгодаў Гекльберы Фіна (і тое толькі таму, што «трэба ж акультурыцца»), мае самае простае і недвусэнсоўнае ўяўленне пра тое, як трэба пісаць. Ці — як не трэба. І ахвотна гэтым уяўленнем дзеліцца. А ад аднаго імені Набокава знаёмы адразу ж пачынае плявацца, хаця і «вядома ж, не чытаў». Прычым сказана гэта будзе такім тонам, што міжволі пачырванееш за беднага Набокава.

Калі ж маеш хоць ускоснае дачыненне да літаратуры (ці хаця б да літаратурнай часткі часопіса, калі на тое), такая недвухсэнсоўнасць меркавання немагчымая, нават шкодная. Як і цалкам немагчыма вызначыць універсальныя правілы стварэння літаратурнага твора. На ўвазе тут маецца, вядома, не сукупнасць моўных сродкаў (бо можна навучыць прадуктыўна карыстацца моваю), а пэўны ўзровень майстэрства і мыслення аўтара, што дазваляе нам назваць опус творам мастацтва.

Зрэшты, калі кажам пра майстэрства, значыць, літаратурны навык можна ўдасканаліць? Вядома. І, як і кожны іншы навык, гэты патрабуе працы — над сабою і над сваімі тэкстамі.

У працы над сабою варта найперш назваць чытанне. Аўтарскі інструментарый развіты роўна настолькі ж, наколькі

Упершыню ў Полацк я завітала яшчэ падлеткам — на заключным этапе рэспубліканскай алімпіяды па беларускай мове. Нам, школьнікам, змучаным доўгаю дарогаю з Брэста, паказалі колькі дзяжурных турыстычных месцаў: Спаса-Еўфрасіннеўскі манастыр, Сафійскі сабор. Памяць — рэч не надта надзейная, але праз смугу тузіна гадоў нязменна, як веха, выплываюць белыя сцены Сафіі, і ўрачысты спеў органа, і пахмурнае неба ў хвалях ракі пад крутым берагам.

Сёлета нагода была іншая, не менш урачыстая за голас органа ў Сафіі. Пяцісотгоддзе кнігадрукавання, грандыёзнае святкаванне Дня беларускага пісьменства. Ды і я, напэўна, зусім не падобная да колішняй школьніцы.

А вось Полацк не змяніўся.

Размова, вядома, не пра новыя жыллыя дамы, супермаркеты ды стэлы. Полацк аброс усімі гэтымі пазнакамі часу, вядома, але — не змяніўся. Я падаравала гэта яшчэ тады, калі слізгала вачыма па каляровай мапе на апошняй старонцы «Літаратуры і мастацтва».

І я зразумела гэта імгненна, як толькі выбралася з белага аўтобуса. Стоячы на рагу вуліц, аточаная ўтульнымі дамкамі, адчула скурай. Проста ў кожнага горада ёсць свой рытм, свой пульс, сваё жывое дыханне, якое паглынае, падхоплівае. І пульс Полацка, роўны і спакойны, як нетаропкія хвалі Заходняй Дзвіны, непаўторны яго покліч я пазнала — праз дванаццаць гадоў, праз душнае марыва часу.

Непадалёк цяжка біліся басы гучнай музыкі, і людзі (па двое, трое) нетаропка крочылі да гэтых святочных сірэн.

— Там, — хтось з маіх спадарожнікаў няўпэўнена махнуў рукою. — Там недзе, мусіць, сцэна.

Сцэна сапраўды была «недзе там». Але свята неўтаймавана распасціралася вакол, усё далей і далей, упарта і ўпэўнена запаўняючы сабою вуліцы, несучыся па двух мастах на другі бераг. Людзі вакол — спрэс ачмурэлыя

300 кіло ўражанняў

ад колераў, і гукаў, і ўражанняў, ад нейкай разняволенай радасці. Захочаш спытаць напрамак, ці час, ці яшчэ што — спачатку, перакрываючы музыку, шум і гармідар, пацягнуць у адказ табе:

— Га-а?..

Тут — кнігі, там — кнігі. Мора кніг, ажно вочы разбягаюцца. За гаваркім фантанам чытаюць вершы, пад навесам утульна. За частаколам рыфмаў — новая прынада: імправізаваны кірмаш. Майстры з Магілёва, з Гародні... прасцей нават сказаць, адкуль гасцей няма. Тут вышыванкі на любы густ, вунь — вязаныя лісы і мядзведзікі, а там — аўтарская прыдумка: гальвані-

заванае лісце. Дубовыя, ліпавыя, яблыневыя лісточкі, самыя сапраўдныя, толькі схаваныя ад часу ў метале. Захаваная трапяткая прыгажосць.

— Вас, мінчукоў, хіба чым здзівіш, — бурчаў знаёмы палачанін, пакуль у зацішным куточку вулічнай кавярні частаваліся «лепшай у Полацку» кавай.

А я адпівала па дробненькім глытку святочны катэіль з радаснай мітусні, і полацкіх вуліц, і подыху Заходняй Дзвіны, і квюлага вераснёвага блакіту. І гэта было дзіўна так, што й не выказаць. Дзівосна.

Гэтак жа дзівосна і дзіўна было зноў пабачыць белую Сафію і ля яе, быццам вялікае жывое сэрца горада — Барысаў камень. Я працягнула руку і пагладзіла камень, шурпаты і цёплы ад сонца, як гладзяць котак: хацелася неяк паказаць Полацку сваю прыязнасць.

Гэтак жа дзівосна і дзіўна было з берага ля Сафіі ўбачыць дракары: адапхнуліся ад берага вёсламі, распусцілі паласатыя ветразы ды памкнуліся. Каб не ведала, што там, на тым беразе віруе рыцарскі фест «Рубон», меркавала б, што Полацк, сучасны і старажытны, вырашыў пагуляцца з часам.

І дзівосна і дзіўна было, ажно дух захопліва-ла, — апынуцца на вялікай сцэне, атрымаўшы важкі сімвал Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Таксама — кніга, толькі з бронзавым карашком. Сімвал-радасць, сімвал-узнагарода, але таксама і — сімвал-адказнасць, абяцанне. Важкае абяцанне зрабіцца лепшым, працаваць шчыра, ад сэрца, укладаючы ўсю душу. Працаваць зараз таксама і дзеля тых, хто ў цябе паверыў. Гэта, мусіць, лепшы спосаб сказаць: — Дзякуй!

...Мы з'езджалі пад вечар, і шэранькі дробны дожджык ласкава пырскануў на вокны аўтобуса. Кажуць, дождж у дарогу — на шчасце.

У сваю дарогу, якой бы яна ні была, я забяру з сабою драбочак Полацка.

Маргарыта ЛАТЫШКЕВІЧ

НЕКТАР УСПАМІНАЎ

Творчы і жыццёвы шлях пісьменніка складаецца, вядома, не толькі з падзей сямейна-асабістага кшталту. Знаёмствы і супольная праца са знакавымі постацямі і з пачаткоўцамі, якія з цягам часу таксама стануцца знакавымі; удзел у літаратурных вечарынах, рэдагаванне і падрыхтоўка да друку кніг паэзіі і прозы, паездкі за блізкія і далёкія межы ў пошуках культурных сувязяў і актыўная праца па іх умацаванні, і, безумоўна, вершы, вершы, вершы... Такімі хлебнымі крошчэмі дарогі памяці і паэзіі прайшоўся паэт, перакладчык і руплівец на ніве міжкультурнага супрацоўніцтва Сяргей Панізьнік, ствараючы кнігу нататак «Абліччы сустрэчаў» (Мінск: «Медысонт», 2017).

Кніга, шчодро аздобленая фотаздымкамі з асабістага архіва Сяргея Панізьніка (дарэчы, ён жа і аўтар пераважнай большасці фотавяў), паўстае перад чытачом як своеасабліва падарожная кніжка таго перыяду развіцця беларускай літаратурна-мастацкай прасторы, калі многія сучасныя чытачы яшчэ нават і не нарадзіліся. Абліччы Рыгора Бардуліна, Уладзіміра Караткевіча, Генадзя Бураўкіна, Аляксея Пысіна, Сяргея Новіка-Пеюна, Зоські Верас, Максіма Танка, Ніны Мацяш, Дануты Бічэль, Васіля Быкава і многіх іншых — у нязвыклых абставінах, на фоне маляўнічых краявідаў... Такімі — маладымі, шчаслівымі, узнёслымі, поўнымі творчых сіл і натхнення — бачыў іх праз фотааб'екты Сяргея Панізьніка. У кнізе «пад адным дахам» сабраныя матэрыялы да юбілеяў, успаміны, вытрымкі з ліставання, вершаваныя прысвячэнні.

Кожная нататка пачынаецца з трапнай характарыстыкі. У С. Панізьніка назва ніколі не бывае выпадковай, гэтакія, так бы мовіць, своеасаблівыя паэтычныя квінтэсэнцыі: «Нектар душы Ніны Мацяш», «Выхад да мора Рыгора Бардуліна», «Мерыдыяны Аляксея Пысіна», «Поўня над Шчарай» (пра С. Новіка-Пеюна), «У кожным позірку — памяць» (пра Генадзя Бураўкіна). Вобраз, выкарыстаны ў назве, абавязкова раскрываецца ў тэксце. Згадкі перамяжоўваюцца з вершамі, урыўкі з лістоў — з цытаваннем дароўных надпісаў, дзе кожнае слова чытаецца як завет (героі кнігі С. Панізьніка не рабілі дзяжурных аўтографу).

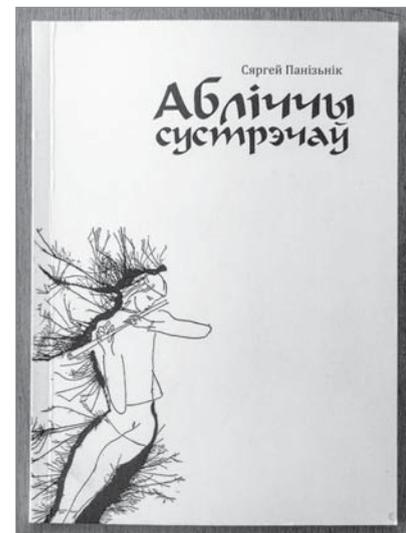
Вялікая колькасць гісторый, што распавядае Сяргей Панізьнік, так ці інакш звязана з тым перыядам, калі ён працаваў рэдактарам літаратурна-драматычных праграм беларускага тэлебачання (перадачы «Спадчына», «Памяць», «У сям'і

адзінай»). Сёння няпроста ўявіць, што здымалася такая колькасць перадач з удзелам сучасных беларускіх пісьменнікаў і што яны карысталіся глядацкім попытам. Нібыта сапраўды — не проста з іншага дзесяцігоддзя, а з іншай эпохі, эпохі «тэлебачання Бураўкіна», як акрэсліў

Вобраз, выкарыстаны ў назве, абавязкова раскрываецца ў тэксце. Згадкі перамяжоўваюцца з вершамі, урыўкі з лістоў — з цытаваннем дароўных надпісаў, дзе кожнае слова чытаецца як завет (героі кнігі С. Панізьніка не рабілі дзяжурных аўтографу).

сам аўтар. Зрэшты, і гэтую кнігу можна лёгка ўявіць цыклам перадач пра славурых літаратараў, з якімі аўтару даводзілася сустракацца, працаваць, падарожнічаць. Нездарма С. Панізьнік нават называе яе «арыгінальнай "студыяй", якая мае назву "Абліччы сустрэчаў"».

Зразумела, любая гаворка пра аўтара гэтай кнігі прыводзіць да тэмы міжнацыянальнага супрацоўніцтва ў галіне мастацкай літаратуры. Найперш — з Латвіяй, але С. Панізьнік актыўна працуе на развіццё і ўмацаванне міжкультурных сувязяў з Украінай, Чэхіяй, Літвой, В'етнамам, ЗША і Канадай. Аналізуючы

менавіта гэты абсяг жыццяпісу аўтара кнігі, Адам Мальдзіс назваў яго «паслом добрай волі сямі культур у Беларусі, а сваёй — у свеце».

Бадай, у самым шчымлівым успаміне, прысвечаным Ніне Мацяш, ёсць паэтычнае прысвячэнне, што заканчваецца радкамі:

*Сцяжынка помыслаў і працы
між нас былём не парасла.*

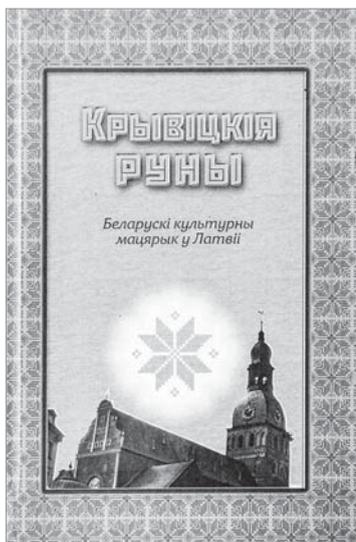
Думаецца, менавіта ў гэтым выслоўі аўтар агучыў і мэту стварэння такой кнігі: раскіданыя па розных перыядычных выданнях артыкулы губляюцца ў часе і памяці чытачоў, а сабраныя ў адно аблічча — аблічча сустрэчаў — становяцца менавіта тымі «сцяжынкамі помыслаў і працы», якія яднаюць людзей, эпохі, творы, літаратуры.

Жана КАПУСТА

(НЕ)ЗАБЫТАЯ СПАДЧЫНА

У выдавецтве «Кнігазбор» выйшла кніга «Крывіцкія руны — II: Беларускі культурны мацярык у Латвіі» (укладанне, прадмова і каментарыі М. Казлоўскага і С. Панізьніка), у якую ўвайшлі мастацкія творы, дакументы, публіцыстычныя і літаратуразнаўчыя артыкулы, эпісталарый, адшуканыя ў дзяржаўных і прыватных архівах, а таксама на невядомых шырокамую колу чытачоў старонках перыядычных выданняў міжваеннай і сучаснай Латвіі. Першы выпуск «Крывіцкіх рунаў», дзе былі прадстаўленыя выбраныя творы паэзіі, прозы і публіцыстыкі беларускіх пісьменнікаў Латвіі, выйшаў у 2003 годзе. Сёлета колькасць адшуканых архіўных матэрыялаў і рэдкіх публікацый стварыла нагоду для працягу «рунічнай» тэмы.

Мабыць, многія пачнуць вывучэнне кнігі з эпісталарнага раздзела: сапраўды, ліставанне К. Езавітава з дзесяцямі беларускай культуры немагчыма абмінуць увагай (дзесяць лістоў, датаваныя 1943 — 1944 гг., дасланыя Міколу Абрамчыку, Адаму Станкевічу, Івану Ермачэнку, Францішку Аляхновічу, Сяргею Сахараву, Алесю Махноўскаму). Аднак у параўнанні з іншымі раздзеламі — «Забытая спадчына», «Беларускі архіў», «Меморыя», «Праграмы, статуты, інструкцыі беларускіх партый і арганізацый у міжваеннай Латвіі» — «Эпісталарый» глядзіцца даволі сціпла. Большую частку кнігі складаюць публікацыі тэкстаў розных жанраў ураджэнцаў былога Дзвінска (цяпер Даўгаўпілс) і яго ваколцаў. Знаўцы могуць не пагадзіцца з азначэннем укладальнікаў — «Забытая спадчына». Для многіх архівістаў, літаратуразнаўцаў, бібліяграфу прызвішчы аўтара і іх творы не ёсць забытымі, адпаведна, не будуць і адкрыццём. Аднак гэты датычыць сапраўды толькі спецыялістаў вузкага кола. Для большасці аматараў беларускай літаратуры многія імёны не адгукнуцца рэхам пазнавання. Менавіта таму кожная публікацыя суправаджаецца кароткім жыццяпісам. Праўда, часам у іх ёсць і белыя плямы. Жыццёвыя дарогі пераважнай большасці прадстаўленых аўтараў так ці інакш прывялі іх на эміграцыю ў ЗША альбо краіны Заходняй Еўропы. Колькі дзесяцігоддзяў таму даследаванне гэтай тэмы не магло займаць шырокага асвятлення. Але сёння міжкультурныя сувязі актыўна вывучаюцца на розных узроўнях, шматмоўныя выданні знакавых твораў класікаў літаратуры розных краін набываюць усё большую папулярнасць і дакументы дзеячаў беларускага замежжа беражліва і перавоззяцца ў рэспубліканскія архівы.

Тое, што ў беларускім савецкім друку 1920 — 1930-х гадоў культывавалася як літаратурна-мастацкае і культурна-светапогляднае супрацьстаянне пісьменніцкіх пакаленняў (славуца маладнякоўскае «у рожкі са старымі»), настаўнікам беларускай школы ў вёсцы Плейкі Віктарам Вальтарам асэнсоўвалася як татальнае разбурэнне іерархіі духоўных каштоўнасцяў («усе ідэалы не маюць ніякае абсалютнае вагі, усе яны валяцца, як картачныя дамкі»).

Артыкулы і мастацкія тэксты друкуюцца паводле выданняў 1920 — 1940-х гг., якія сёння захоўваюцца ў бібліятэках і архівах розных краін: «Калоссе», «Беларускі летапіс», «Новы шлях», «Раніца», «Сакавік», «Узвышша»... Выключэнне хіба толькі публікацыя латышскіх народных казак, перакладзеных Уладзімірам Пігулеўскім, што ўпершыню была здзейсненая ў часопісе «Бязрозка» ў 1955 годзе. Асобна варта вылучыць публікацыі паводле зборніка вершаў гуртка маладых беларускіх паэтаў у Латвіі «Першы крок» (Рыга, 1926 г.) і зборніка твораў паэтаў і пісьменнікаў Заходняй Беларусі «Рунь веснаходу» (Вільня, 1928 г.), альманаха «З роднае нівы: зборнік прыгожага пісьменства, папулярнае веды, інфармацыяў аб грамадскім жыцці і ўстановах» (Вільня, 1928 г.; адзін падзаглавак чаго варты!). Тут друкаваўся вельмі папулярны ў 1920-х гадах і не менш загадкавы для сучаснага даследчыка творца Аўген Бартулак.

Надзвычай цікавы для характарыстыкі маральнага аблічча часу востры палемічны артыкул Віктара Вальтара «Да моладзі» (друкуецца паводле часопіса «Пагоня»,

1930 г.). Уражвае глыбіня асэнсавання праблем свайго пакалення, шырыня кругагляду і літаратурнага досведу, асабліва калі памятаць, што Віктару Вальтару было наканавана памерці ў 29 гадоў, а згаданы допіс быў створаны за два гады да смерці. Тое, што ў беларускім савецкім друку 1920 — 1930-х гадоў культывавалася як літаратурна-мастацкае і культурна-светапогляднае супрацьстаянне пісьменніцкіх пакаленняў (славуца маладнякоўскае «у рожкі са старымі»), настаўнікам беларускай школы ў вёсцы Плейкі Віктарам Вальтарам асэнсоўвалася як татальнае разбурэнне іерархіі

духоўных каштоўнасцяў («усе ідэалы не маюць ніякае абсалютнае вагі, усе яны валяцца, як картачныя дамкі»), што адбылося паміж «векам сучасным і векам мінулым»: «Калі можна сказаць пра старэйшае пакаленне, што яно выйшла з усіх беснаватых падзей новым, пакалечаным, разбітым, як пры нейкім землятрусе, і на старых руінах пачало будаваць новае жыццё, — дык што тады можна сказаць пра новае, маладое пакаленне, якое якраз радзілася пад гукі гармат, пад адсветы пажараў?». Многія думкі, выказаныя В. Вальтарам, сутучныя розным палемічным водгукам, што так часта з'яўляліся на старонках мінскай перыёдыкі таго часу. Таму вельмі каштоўным падаецца вяртанне яго спадчыны ў агульналітаратурны беларускі кантэкст.

Гэта датычыцца, вядома, не толькі згаданай публікацыі. Артыкулы, навуковыя доследы, мастацкія творы ўсіх прадстаўленых у кнізе аўтараў — Эдварда Будзькі, Балаяслава Брэжгі, Янкі Доўгага, Лявона Паэгле, Міколы Панькова, Матильды і Кастуся Езавітавых — не толькі ўзбагачаюць гісторыю нашай літаратуры, але і ў шэрагу выпадкаў прымушаюць дадаваць, удакладняць, пашыраць старонкі гісторыі. З улікам таго, што да «Крывіцкіх рунаў» будуць звяртацца даследчыкі, навукоўцы, студэнты і аспіранты вышэйшых навучальных устаноў, варта адзначыць: выданню — пры найбагацейшым фактычным матэрыяле — усё-ткі не стае акадэмічнасці стылю, найперш у прадмове, каментарыях, біяграфічных даведках.

Укладальнікі М. Казлоўскі і С. Панізьнік увесць час падкрэсліваюць два істотныя моманты: па-першае, вяртанне спадчыны герояў кнігі недаравальна спазнілася на многія дзесяцігоддзі; па-другое, змешчаныя ў двух выпусках «Крывіцкіх рунаў» матэрыялы не ёсць апошняй кропкай — яшчэ багата знойдзецца матэрыялаў для публікацыі ў наступных выпусках. Значыць, пошукі працягваюцца, і, магчыма, з цягам часу насасе актуальнасць энцыклапедычнага даведніка па жыцці і творчасці беларускіх культурных дзеячаў міжваеннай Латвіі.

Жана КАПУСТА

ТОЙ, ХТО ЁМЕЎ ПІСАЦЬ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Для ўсіх аматараў па-сапраўднаму займальнай беларускай літаратуры — свята: у серыі «Беларускі кнігазбор» выйшлі «Выбраныя творы» Янкі Маўра. Укладанне і каментарыі зрабіла ўнучка пісьменніка Марыя Міцкевіч.

Запытайцеся ў любога беларускага аўтара, і амаль кожны пагодзіцца, што сапраўдная літаратура павінна здзіўляць. Так, большасць пра гэта ведаюць, але зрабіць, каб іх творы чыталі масава, не могуць. Янка Маўр быў той унікальны пісьменнік, які ўмеў ствараць менавіта такую вельмі цікавую, без падману для ўсіх займальную прозу. Ён умеў здзіўляць і ў творчасці, і ў жыцці.

Калі ў 1920-я ўсе гналі тэксты пра вёску, калектывізацыю, зверствы белапалкаў, то Янка Маўр першым ашаламіў савецкага чытача, паказаўшы яму зусім іншы (але не меней жорсткі) свет першабытных людзей («Чалавек ідзе»), небяспечную экзотыку Новай Гвінеі («У краіне Райскай птушкі»), Індыі («Слёзы Тубі»), вострава Ява («Амок») і г.д. Яго героі падарожнічалі ў часе і прасторы, былі на Марсе і ў Пекле, перамагалі самых неверагодных ворагаў. Насуперак традыцыйнай коласаўскай «палескай глушы» піша пра такое Палессе, якое больш нагадвае джунглі Амазонкі («Палескія рабінзоны»).

У жыцці ён — аматар розыгрышаў, тонкі педагог, які, не павышаючы голасу, мог, дзякуючы сваім амаль гіпнатычным здольнасцям, прымусіць вучыцца і апошняга хулігана, майстар спірытычных сеансаў.

Янка Маўр не вельмі верыць дарослым, якія зазвычай у яго выступаюць слабымі, адмоўнымі, нягеглымі, хітрымі. Галоўныя героі — дзеці. Толькі яны, паводле рамантычнай волі пісьменніка, могуць перайначыць свет, ды не толькі наш, але і падземны.

У 1929 г. выходзіць яго адзін з самых нечаканых твораў — «Пекла» (пазней пераназваны ў «Падарожжа ў пекла»), у якім два п'янеры здзейснілі немагчы-

мае: арганізавалі ў апраметнай рэвалюцыю, скінулі тырана Люцыпара і зрабілі Пекла свабодным краем, дзе простыя чэрці і грэшнікі сталі аднолькавымі гаспадарамі. Аповесць выйшла тады, калі ў сталінскім пекле пачыналася першая хваля рэпрэсій, былі арыштаваныя Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча, Адам Бабарэка ды шэраг іншых свабодалюбных і творча-незалежных літаратараў.

У кнізе змешчаныя цікавыя ўспаміны дачкі Наталлі Міцкевіч, якая згадала, што пісьменнік таксама чакаў штодзённага арышту, але калі яго выклікалі ў НКУС, следчы... аказаўся вялікім прыхільнікам творчасці пісьменніка, і гэта, відаць, дапамагло ўратавацца. Казачнае шанцаванне! Бо, напрыклад, тым жа НКУСаўцам нічога не замінала катаваць Міхася Зарэцкага, хоць яны і зачытваліся яго «Голым зверам».

Сярод апублікаваных лістоў (на жаль, у кнізе іх змяцілі толькі шэсць) найбольш цікавы, шчымліва-эмацыянальны адрасаваны Алесю Якімовічу. Янка Маўр напісаў яго падчас святкаванняў 20-годдзя сваёй творчай дзейнасці. Тут пісьменнік гнеўна здзіўляўся: «Чаму лічыцца «непрыличным» упамінуць, напрыклад, што «Амок» (і «Пекла») выйшаў на Украіне, друкаваўся ў Амерыцы? Чаму сорамана адзначыць, што «Сын вады» друкаваўся ў Чэхаславакіі, а «Слёзы Тубі» ў Англіі? /.../ А чым не цікава, што ў адным партызанскім атрадзе на Палесці адзінай і галоўнай кнігай былі «Палескія рабінзоны»? /.../ Што Горкі зацікавіўся «ТВТ» і запрасіў мяне персанальна на на з'езд. /.../ Адзін капітан у Маскве казаў, што ён калісь у Мінску вывучыў беларускую мову толькі для таго, каб мець магчымасць прачытаць кнігі Маўра...».

Янка Маўр з унучкамі Марыяй і Сяргеем, 1956 г.

Так, Янка Маўр ведаў сабе цану, разумеў, што ў беларускай літаратуры ён быў адзін з тых рэдкіх пісьменнікаў, якім зачытваліся без аніякай прынука дзеці. Ведаў, што яго прыгодніцкія творы па-сапраўднаму ўплывалі на свядомасць хлопчыкаў і дзяўчынак. Таму і засмучаўся «казённым», як ён казаў, артыкулам пра сваю творчасць, таму стараўся не чытаць рэцэнзій (ні станоўчых, ні адмоўных) на свае кнігі.

Сёння, калі сучасная беларуская літаратура не мае шырокага водгуку ў масавага чытача, асабліва важна, што з'явіліся «Выбраныя творы» Янкі Маўра. Так, тут чамусьці няма яго шэдэўральнага «Пекла» і дэбютнай аповесці «Чалавек ідзе», як заўсёды (для нашых выданняў ужо норма!), канспектна-бедныя каментарыі, мала эпістальнай спадчыны, няшмат успамінаў. Але гэтая кніга прымусіла нас узгадаць таго, хто быў каралём беларускай прыгодніцкай літаратуры першай паловы ХХ стагоддзя. Таго, хто сапраўды ўмеў пісаць для дзяцей. Сённяшнім аўтарам варта набыць гэтую кнігу. У Янкі Маўра ёсць чаму вучыцца.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Не дажаў ён літаратурнай збажыны...

Эдуард Ярашэвіч згас як свечка, не дажаўшы сваёй літаратурнай збажыны, калі згасалі тысячы і тысячы беларусаў у той страшны 1986 чарнобыльскі год. Сёння яму споўнілася б восемдзесят.

Мне вельмі няёмка і цяпер, больш чым праз 30 год: я часта праходзіў паўз сядзібу свайго сябра Эдуарда, прадчуваючы яго блізкую смерць. А запісаў апошні раман Эдуарда (бо сам ён пісаць ужо не мог) настаўнік Усевалад Шыдлоўскі.

Эдзіка Ярашэвіча ведалі ў мястэчку Смілавічы літаральна ўсе: даярка і настаўнік, інжынер і рабочы, хатняя гаспадыня і бухгалтар, студэнт і школьнік... І не толькі таму, што ён быў членам Саюза пісьменнікаў СССР і яны былі героямі яго літаратурных твораў. Эдзік знаходзіў агульную мову са старым і малым. Ён не скардзіўся на лёс, радаваўся шчаслівым людзям, дапамагаў як мог таму, хто меў патрэбу.

Бада — параліч ног — здарылася, калі Э. Ярашэвіч заканчваў дзясяты клас, у 1954 годзе. Эдзік быў старэйшы на тры гады за мяне. Нашым любімым месцам адпачынку на Волме быў «астрэвок», недалёка ад «панскага берага». Накупаўшыся ўволю і пазагараўшы на сырой зямлі, мы, дзеці, пайшлі па хатах. Назаўтра Эдзіка, што называецца, «скруціла». Ніжняя частка тулава яму «не падпарадкоўвалася» да самай смерці — аж 32 гады!

Бацька, палкоўнік Сігізмунд Ярашэвіч, у час вайны на фронце ажаніўся другі раз. Так Эдуард застаўся без бацькі. Праз тры гады памерла яго маці, не вытрымаўшы пакут сына. Магчыма, сказаўся і Азарыцкі канцлагер, куды цяжкадовага Эдзіка з малодшай сястрой Нэлай, братам Алікам, маці і бабуляй загналі нямецкія акупанты. Яны не дазвалялі нават разводзіць вогнішчы. Потым туды загналі хворых на тыф. Пра пакуты ў тым жудасным балое, агароджаным калючым дротам, пісьменнік прыгадаваў у аповесці «Нехта вернецца з вайны».

Уладзімір Шулякоўскі з Эдуардам Ярашэвічам. Канец 1970-х.

Брат Эдуарда Вячаслаў, з якім я вучыўся ў адным класе, быў прададзены ў Францыю бяздзетнай сям'і. Праз шмат гадоў пасляшколы я сустрэўся з ім у Брэсце. Пра блукані Чэсіка, якога пасля вайны бацька знайшоў у Францыі, я планую напісаць кнігу.

Амаль штодня я хадзіў у смілавіцкую бальніцу, дзе спрабавалі вылечыць Эдзіка. Гулялі з ім у шахматы, і я нядрэна навучыўся ў Эдуарда Ярашэвіча — аднаго з наймацнейшых шахматыстаў Чэрвеньскага раёна — гэтай старажытнай гульні, што вельмі дапамагло ў вучобе і працы.

Спачатку Эдзік, які не меў ніякага працоўнага стажу, атрымліваў усю 10 рублёў пенсіі. Цяжка даводзілася, іншы раз і галадаў. Дапамагалі суседзі і іншыя спагадлівыя смілаўчане. Стаўшы членам Саюза пісьменнікаў, ён атрымаў 100 рублёў пенсіі. Гэта былі неблагія па-

тым часе грошы. Эдзік часта пазычаў людзям. Выпівохі нярэдка «забывалі» вярнуць пазыку. Каб неяк звесці канцы з канцамі, Эдзік пачаў публікавацца ў чэрвеньскай раённай газеце «Уперад» і ў рэспубліканскім друку. У часопісе «Малодосць» у 1967 годзе была апублікавана яго аповесць «Сцены свайго дома», потым пайшлі шматлікія публікацыі: «Практыка ў Вербічах», «Прызнанне», «Белыя лугі», «Дзень далёкі і блізкі», «Пражыць дзень» ды іншыя. За ганарары Эдзік Ярашэвіч купіў спачатку матацыкл з калёскай, затым аўтамабіль «Запарожац», затым «Жыгулі». Сам кіраваць Эдзік не мог, таму кіроўцамі былі яго сябры. Я абкручваў яго ногі коўдрай (чамусьці яны заўсёды мерзлі нават у цёплае надвор'е), браў на рукі і садзіў у машыну.

Да Э. Ярашэвіча не раз прыязджалі многія вядомыя ў Беларусі і СССР людзі. Нейк, у 1974 годзе, калі я, малады

інжынер, працаваў ужо ў Міністэрстве мясной і малочнай прамысловасці БССР, Эдзік пазнаёміў мяне з вядомым ва ўсім свеце дыктарам Юрыем Левітанам. Сведкамі сустрэч Эдуарда з беларускімі творцамі Паўлам Місько, Іванам Мележам, Ліліянай Анцух, Святалянай Алексіевіч, Іванам Шамякіным, Генрыхам Далідовічам, Міколам Чарняўскім, Міколам Малаўкам, Галінай Айзенштат і іншымі быў Аляксандр Халадзінскі, у той час галоўны інжынер інстытута «Мінскпраект». Ён не раз прыгадаваў, як засмучаўся Іван Мележ, калі прайграваў партыю Эдуарду Ярашэвічу ў шахматы. Прыязджаў да Эдуарда і адзіны ў свеце лётчык Барыс Коўзан, Герой Савецкага Саюза, які здзейсніў 4 тараны варожых самалётаў.

Эдзік любіў падарожнічаць. Заслужаны майстар спорту Эдуард Гаравы, які кіраваў «Жыгулямі» Эдуарда, успамінаў пра паездку ў Маскву па справах, звязаных з выданнем яго кнігі «Свет імя твоего». Маскоўскія міліцыянеры не раз гатовы былі аштрафаваць беларусаў за шматлікія парушэнні правіл руху. Але, даведаўшыся, што беларускі пісьменнік едзе да сваіх маскоўскіх калег, праводзілі іх аж да будынка Саюза пісьменнікаў СССР.

Маленькая хатка Эдзіка была свайго роду клубам, дзе збіралася смілавіцкая моладзь. Спявалі, танчылі, гулялі ў карты, шахматы і шашкі, і мала каму ўдавалася перамагчы гаспадара. Бог падрыхтаваў для яго цяжкія выпрабаванні, але не абдзяліў рознымі талентамі: Эдзік нядрэнна маляваў, іграў на акардэоне, баяне і гітары.

Кожны народ ушаноўвае сваіх лепшых сыноў і дачок. Было б добра, каб імем Эдуарда Ярашэвіча, чыё 80-годдзе мы сёлета адзначылі, назвалі смілавіцкую бібліятэку, у якой працавала яго маці.

Уладзімір ШУЛЯКОЎСКИ

Зніч Галіны Дзягілевай

першыя травы і першыя птушкі
і словы матуліны
і сонца прамень
твой Зніч запалілі
і вясна пачалася
і маленькі Анёлак
прыляцеў да цябе
каб на кросенцах жыцця
ткаліся сцежкі твае беларускія
у Краіне любай
дзе снежныя зімы
і досвіткі ціхія
дзе ўжо не трэба прасіць сонца
пачакай затрымайся
сонца прыходзіць і застаецца
як ты на сцэне
каб светла было заўсёды
каб ніхто не праклінаў
за тое што ты лобіш усіх
як родных дзяцей
і твае Віленскія мроі
гэта нашы мроі
бо ты наша
бо ты не адзінока птах
якому сняцца сны аб Беларусі
ты — Зніч
які яднае птахаў
які свеціць і асвятляе
які дае жыццё роднаму слову
і ты прыпадаючы да нябёс
уздымаеш над намі Неба

як уздымалі для цябе
каб Беларусь была не краем свету
а Краінай
і ты выходзіш і выходзіш
на сцэну
ты — Зніч
які не знікае
і не знікне нават тады
калі будзе і так светла
у Краіне светлай

ізноў на вулках вузкіх Барселона
з табой на гукі музыкі ідзём
і вецер з мора мокры і салёны
не хоча пахнуць кавай і віном
кавярні той дзе мы былі з табой
дзе нам здавалася што за сцяной
сядзіць Калумб з сябрынаю сваёю
і думае ці браць мяне з табой
у шлях на золата якога многа
як зор над Барселонаю начной
дзе Млечны Шлях Калумбавай дарогай
злучае гэты белы свет і той
куды на вузкіх вулках Барселона
з табой на гукі музыкі ідзём
і вецер з мора мокры і салёны
спакусна пахне кавай і віном

Разбі акуллары! І хопіць сляпым
прытварацца.
Аслепнуць паспееш. І будзеш сляпы
як Гамер.
Ізноў у нас восень. І цёмна ў двары
як у шапцы.
Усё, што свяціла ў двары, больш
не свеціць цяпер,
Бо нехта за лета разбіў ліхтары
і ліхтарні
Зламаў, нібы рукі, якія не ўмеюць
нічога рабіць
Адно, што, калі гаспадар іх сядзеў
у кавярні,
Яны яму дапамагалі пажраць і папіць.
Разбі акуллары! Няхай у вачах адаб'ецца
Не шкло акуллары, а неба, дзе сонца няма,
Якое, ты думаў, што вельмі падобна
да сэрца,

Яно ж — нібы жаба, якую стаптала
зіма,
Калі сэрца ўпала з далоні сляпога Гамера,
А мо і не ўпала, а ты ўсё прыдумаў,
дзівак,
У час той, калі на Еўропе хадзіла халера
І нас аж да смерці любіў то маскаль,
то паляк.

Разбі акуллары! І ўбачыш, што
я ў акулларах,
Нібыта прыслеплы, па горадзе
змрочным хаджу.
Зноў сонца, як дзеўчына ў сене,
хаваецца ў хмарах,
І колецца й хочацца мне праліўнога
дажджу,
Каб змыў ён з мяне акуллары
і ў вочы сляпыя
Вады налілося, як конніцы мокрай
Батыя...

Памерлі інквізітары, і неба
Зноў стала чыстым, як дзяцей сляза.
Ды поўня, як вядро з гарачым срэбрам,
Вісіць над намі, і агнём раса
Блішчыць на чорных травах,
як на дзідах.

І ты ідзеш няспешна па траве,
Бы ў золаце, увесь у вечных крыўдах,
І з вераю, што Беларусь жыве.
І поўня над табой не знікае,
І дзень наперадзе, як небакрай,
Перад табой штохвілі адступае,
І шэпча Бог табе: «Не адставай!»

У павука даўжэзнае жыццё,
Як павуціна, што за ім бялее
Над травамі, над маладым лісцём,
Над кратавіннем, нібы маўзалеем.
І ты ідзеш і ловіш павуціну,
Як нітку Арыядны, па якой
Вяртаешся ў самотную Айчыну,
Згубіўшы ў свеце сонца і спакой.
І павуку ты радасна гаворыш,
Што ты шчаслівы, што ідзеш дамоў
Па лузе жоўтым, як па жоўтым моры,
Да берага, дзе шчэ жыве любоў
Да тых, хто родны кут даўно пакінуў,

Адаўшы павукам сваё жытло
Пад пасівельым небам, як рабінай,
Пасаджанай, калі яшчэ было
У павука даўжэзнае жыццё,
Як павуціна, што за ім бялее
Над сцежкаю, над восеньскім лісцём,
Над кратавіннем, нібы маўзалеем...

Прагнулася неба ад чорных аблокаў,
І ў полі прыціхла сівая трава,
З якой, як з забытага намі далёка,
Як Ноеў каўчэг, завіднела царква.

І вылецеў голуб з царквы белакрылы,
Каб нам расказаць пра забытыя дні,
Каб нам паказаць нашых продкаў магілы
І нашага заўтра жывыя агні.

І вылецеў ястраб з чарнюткае твані
І следам за голубам ён паляцеў.
І голуба ястраб крывава параніў,
Але не забіў, а збіць ён хацеў.

І неба пазбылася чорных аблокаў,
І ў полі ізноў зашумела трава,
Куды, бы ў забытае намі далёка,
Як Ноеў каўчэг, светла знікла царква.

Заўтра снегам засыплецца сонца,
І мы пойдзем за горад шукаць
Наша сонца, якое бясконца
Не магло нашы дні асвятляць,
У якіх мы жылі, як хацелі,
І таму заўтра выпадзе снег
Белы-белы, як хворы ў пасцелі,
І чужы нам, нібы печанег.
І ніхто век нам «дзякуй» не скажа,
Калі сонца мы знойдзем з табой.
І снег стане чарнюткім як сажы,
Сонца будзе над намі трубой,
Па якой тут штодзённа сцякае,
Нібы з даху, з нябёсаў святло,
Што наш свет, як басейн, запаўняе
І змывае з нас цені і тло...

Заўтра снегам засыплецца сонца...

Сонца хіліцца ўсё хутчэй
За небакрай барвова-сіні.
Летні вечар прадзіва тчэ
Для маёй самотнай часіны.

Яна прыходзіць сваёй парой
Натхненне маё разняволюць,
Яна выдае адмысловы пароль
Для слодычы творчай і болю.

Ёй не заказваюць пэўны настрой,
Ёй не патрэбны пышныя фарбы.
Знешнім бляскам, гульнёю пустой
Яе да сябе не завабіць.

Яна ратаванна майго пасланец
У тлуме штодзённым і ў быце.
Творчаму слову з ёю мацнецць
І ў мітусні не згубіцца.

Там, дзе пасак вячэрняй зары,
Патухлі яе карціны-палотны.
Толькі ярчэй у сэрцы гарыць
Натхненне часіны самотнай.

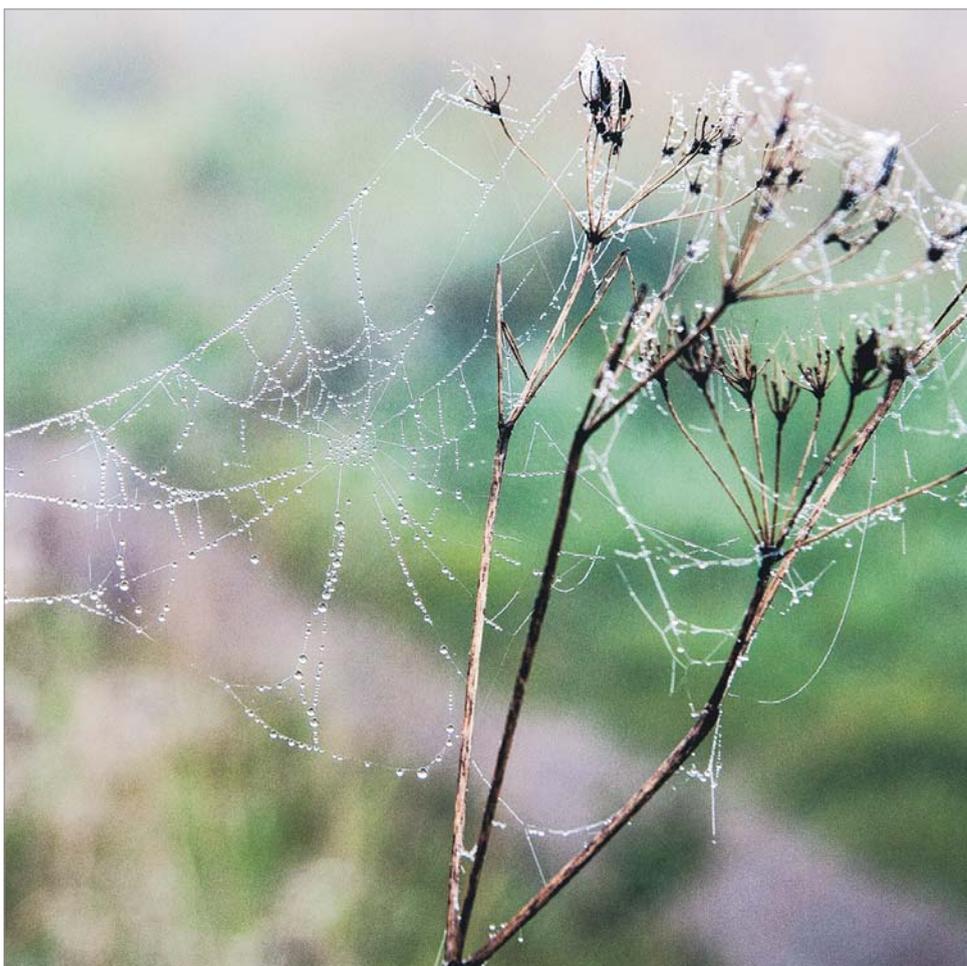
Хваля, лізнуўшы мокры пясок,
Злёгка ўзялася ўсхліваць.
Срэбрам бліснуўшы, леіч перасёк
Досвіткам ціхую Прыпяць.
Туман у прыбярэжнай лазе
Заблытаўся ў пошуках сховы.
Жнівень лета ў восень вязе
Як чараўнік адмысловы.
Бягу на падмогу я стрымгалоў...
Рыбак, шчаслівы бясконца,
Цягне вудай у човен улоў —
У рацэ заспаане сонца.

На зацішным ускрайку жніўня,
Дзе ў згодзе святло і цені,
Мяне вабіць таемна-зазыўна
Луг не летні і не асенні.
Тут нядаўна, яшчэ ўчора
Напявала каса са звонам —
Гэта лета свае ўзоры
Расцілала ў пракосе зялёным.
Сённа луг цішынёй накрыла.
Змоўклі птушак на ранку песні,
І ў вырай буслы на крылах
Касавіцы рэха панеслі.
Я гляджу: небасхіл празрысты,
Нібы далечы ён рассунуў,
Ў яго ясных яшчэ абрысах
Ані знаку асенняга суму.
Пастаю. І паверу наіўна:
Свет прыгожы і не трывожны.
Я на светлай вярышыні жніўня
Зачарованы ім заложнік.

Зажураны жнівень плыве
У восень маю залатую
Пад мараў і мрояў напеў,
Які таямніцай чаруе.

Мой сад пачынае жаўцець,
Яшчэ нядаўна зялёны:
Лёгкай самоты цень
Трымае яго ў палоне.
Яшчэ туман не заслаў
За Прыпяцію ясныя далі;
Яшчэ з узмахам вясла
Яе цалуюцца хвалі.

Яшчэ нямала надзей,
Яшчэ ў небе высокія зоркі,
Яшчэ спрабуе ўдзень маладзец
Засмужаны ранак золкі.
Рабіны касцёр яшчэ не ачах,
Хаця ля яго не сагрэцца.
Плыве ў памяці і ў снах
Жнівень са смуткам у сэрцы.

Глеб ГАНЧАРОВ

КАНАКРАДКА

Апавяданне

Над першай партай узнялася рука. Цыбатая Лена Кабанавя, ад якой моташна пахла вострай, задушлівай парфумай, нясмела ўстала і, заікаючыся з няўпэўненасці, выказалася:

— Не ведаю, ці той прыклад, але я калісьці чытала, што ў Амерыцы падчас Вялікай дэпрэсіі быў зрасходаваны залаты запас, і кангрэс прыняў пастанову распачаць чаканку манет з танных металаў. У прыватнасці, з нікелю. Групоўка фальшываманетчыкаў пусціла ў абарачэнне падрабленыя манеты амаль на мільён долараў. Іх судзілі і ўсіх апраўдалі, бо ў законе было напісана, што забараняецца вырабляць грошы з золата і срэбра. Але пра нікель не было ні слова.

— Малайца! — стрымана пахваліў Кабанавя Анатоль Андрэевіч. — Гэты выпадак паказвае нам, як важна пільна чытаць закон, унікаючы ў кожную літару, каб не дапусціць несправядлівасці.

Стараста недаверліва хмыкнуў:

— Гэта ў Амерыцы такі трук пройдзе, але нешта я не чуў, каб у нас суд звяртаў увагу на падобныя дробязі.

Анатоль Андрэевіч раптам замаркоціўся. Усмяшка ледзь спырхнула з ягонага твару. Ён адчыніў партфель, які стаяў на крэсле, збянтэжана пакапаўся ў ім, бы хацеў адшукаць штосьці неабходнае, потым раззлавана адштурхнуў і з нейкім распачным выклікам выгукнуў:

— І ў нас ёсць суддзі, якія ўсхвалявана ставяцца да гэтага. Быў у маім жыцці адзін выпадак, які назаўсёды навучыў мяне, што, якім бы сумленным юрыстам ты сябе ні лічыў, ніколі нельга забываць, што ты можаш дрэнна прымяніць закон.

Група натапырыла вушы і ліхаманкава стала ўзважваць, якім чынам вывесці прафесара на доўгія старэчыя ўспаміны, каб змарнаваць час. Аднак Анатоль Андрэевіч сам ужо закрыў журнал наведванняў і, засмучаны раптоўным успамінам, стаў раскадваць:

— Як вы думаеце, якое злачынства спакон веку лічылася самым пачварным у людзей?

— Забойства, — упэўнена адказаў Сяргей.

— Згвалтаванне? — выказала здагадку Кабанавя.

— Не! — рашуча адмахнуўся прафесар. — Збойца мог абысціся царкоўным пакаяннем. Гвалтаўнікі наогул рэдка даходзілі да суда, бо сама жанчына не была зацікаўленай у агалосцы. Самым недааравальным было канакрадства. Канакрад фактычна аддаваў ахвяру галоднай смерці. Таму ў вёсках злоўленага канакрада бязлітасна забівалі коллем, а паліцыя не дужа імкнулася да лоўлі вінаватых. Яшчэ дваццаць год таму ў Крымінальным кодэксе быў асобны артыкул за канакрадства. Праўда, называўся ён крыху інакш, дый мера пакарання па ім была мізэрнай. І як жа я аднойчы ўзрадаваўся, што такі артыкул ёсць, што чалавека можна выставіць канакрадам!

Прафесар трохі памаўчаў, глынуў з запацедай пластыкавай бутэлькі мінеральнай вады і працягнуў:

— Гэта было на пачатку сямідзясятых гадоў. Я толькі-толькі скончыў універсітэт, быў прызначаны памочнікам раённага пракурора і марыў далучыцца да расследавання якой-небудзь гучнай справы. Я ўяўляў сабе, як падтрымліваю абвінавачанне, як падаю суду доказы, вяду перакрываючы допыт злачынцы і прыпіраю яго ў кут, а потым патрабую

самага суровага пакарання, і суд становіцца на мой бок пад уражаннем беззаганнай логікі і грамадзянскага пафасу.

І вось мне далі такую справу, якая, на першы погляд, высваркі не вартая была. Жылі-былі ў політэхнічным інстытуце дзве сяброўкі: вучыліся на адным факультэце, жылі ў адным інтэрнацкім пакоі, спалі на суседніх ложках. Адна — назавём яе Валя — была дачкой значнага абласнога партыйца, а другая — Кася — ураджэнкай такога глухога палескага закутка, дзе зязюлі не куюць. Прыгожыя дзяўчынкі былі. І разуменькія. Усе чатыры гады, што яны правучыліся разам, аніхто ніколі не бачыў іх паасобку.

Іншы раз нядзелямі дзяўчо раз'язджаліся па дамах за гасцінцамі і вярталіся ў інтэрнат з напакаванымі клумкамі. Вядома, заможную Валю бацькі забяспечвалі ўсімі магчымымі дэлікатэсамі, якія толькі можна было знайсці ў спецразмеркавальніку. Там была вэнджаная кілбаса, балык, тушонка і ўвогуле такія прадукты, пра якія я ў тых часы не чуў. А Кася... Што яна магла прывозіць са сваёй вёсачкі? Бульбу, закруткі, скібу сала — і ўсё! Але гэта розніца ў становішчы ніколі не раз'ядноўвала іх. Ні ў кога ў думках не было папікнуць сяброўку лішнім кавалкам...

Анатоль Андрэевіч на секунду запнуўся, зірнуў на зачараваных студэнтаў і раптам шырока ўсміхнуўся:

— Я б сам не паверыў, што дзяўчынка здольная ні разу не пасварыцца, не пазайздросціць адна адной, але прыйшлося, калі я знаў, што яны дзяліліся ювелірнымі аздобамі! У Касі, апроч тоненькага залатога пярсцёначка найтаннейшай пробы і нейкіх прабабчыных срэбных завушніц, і не мелася нічога, а вось Валя была ўладальніцай і ланцужкоў, і бранзалетаў, і кулонаў.

Студэнткі гаротна ўздыхнулі ўголас.

— І вось аднойчы здарылася трагедыя. Валя закахалася. Закахалася з усяго размаху, як у бездань правалілася. Алезь вучыўся ў гэтым жа інстытуце, адказваў Валі ўзаемнасцю і нават вось-вось павінен быў зрабіць прапанову. Але тут наступіў Новы год, і Валі абавязкова трэба было ад'ехаць дахаты.

Увечары яна збіралася на вакзал, а Кася — на інтэрнацкую дыскатэку. Быццам бы ніякіх праблем, але, як на злосць, паваліў багаты снег. Трамвай захрас у сум'этах, і, зразумела, ні пра якую паездку не было гаворкі.

Ледзь-ледзь удалося Валі выблытацца з вагона і сярод ночы пешкі дабрацца назад. Настрой быў агідным, і, каб крыху сябе пацешыць, яна таксама рушыла на дыскатэку.

Як толькі ўвайшла ва ўпрыгожаны ёлачнымі лапкамі ды мішурой поруб, першы, хто кінуўся ёй на вочы з музычнага прыцемку, — Алезь, які нахабна ціскаў разамлелую Касю ў яе, Валіных, аздобах, ды па ягонай мордзе Атлантычным акіянам разліваўся недвухсэнсавы пахабны юр.

Абражаная ўшчэнт Валя ўчапілася нявернай сяброўцы ў валасы, вывернула на жаніха-зрадніка кучу ўсіх вядомых ёй знявагі і закаціла эпічны, блакбастарны вэрхал.

Прафесар змоўк, яшчэ раз паглыбіўшыся ў тую даўня падзею.

— А далей? — спытала нецярплівая Кабанавя.

— Далей? Наступным днём Валя пабегла ў міліцыю і падала заяву, што ў яе скралі каштоўнасцей на трыста рублёў. Вы ўяўляеце, што значыла «трыста рублёў», калі ўжо чырвонец лічыўся вялікай сумай! Па гэтым артыкуле Касі

сваціла ад трох да дзесяці год, і не было ніякай магчымасці знізіць гэты тэрмін.

На жаль, дзяжурным следчым быў такі ж малады, руплівы і бязмозгі, што і я, ёлуп. Ён хуценька завёў справу за крадзеж у асабліва буйным памеры, і ні сведкі, ні Кася, ні сама Валя, якая неўзабаве зразумела, што нарабіла, не маглі пераканаць яго. Добра яшчэ, што пад варту Касю не ўзяў.

Калі ў зале суда я ўбачыў гэтае падхлябістае, залатыраанае, бы недакормлены подлетак вераб'я, дзяўчо, у вачах якой не было нічога, акром ледзянога застылага жаху, у маёй душы нешта перакульнулася. Кася баялася нават плакаць і прасіць літасці. Я механічна, толькі для адчэпкі, дапытваў удзельнікаў працэсу і маліў Бога, каб гэта пакута хутчэй скончылася.

Асабліва непакоіў мяне суддзя. Ён здаваўся вельмі старым і лютым, жорстка, сцісла ставіў пытанні, адскакуючы ўсе нюні, і пагардліва, з нейкай катаўскай асалодай глядзеў на Касю. Зараз я разумею, што яму было не больш за сорок год і паводзіў ён сябе так, як і належыць прафесіяналу.

Выступаючы ў спрэчках, я толькі і змог праямліць, утаропліваючыся позіркам у стол, што, улічваючы юны ўзрост і становішчы характарыстыкі, прыгаварыць падсудную да пяці год пазбаўлення волі. Адвакат не выступаў — у Касі проста не было на яго грошай.

Справа была ў пятніцу, і суддзя перанёс аб'яўленне прысуду на панядзелак. Усю ноч я не мог заснуць: перада мной д'ябальскім кашмарам паўставала Кася. Праварочаўшыся да раніцы, я купіў пляшку самага дарагога каньяку і пабрыў да дома суддзі. Гэта быў небывалы выпадак, калі абвінаваўца даваў хабар суддзі, каб той не садзіў злачынца.

Суддзя адчыніў дзверы, паглядзеў на мяне стальным прыжмурам і запрасіў на кухню. Я прысеў на краёчак эдліка, выняў каньяк і па-ясельнаму завалаводзіў, што шкада дзяўчынку... не мог бы ён... і гэтак далей.

Суддзя ўзяў у мяне каньяк і запытаўся ў лоб:

— Ты чаго хочаш?

— Вы ж павінны разумець, што ў Касі не было намеру скрасці і прыўлашчыць ювелірку. Калі ласка, не давайце ёй больш, чым тры гады.

Суддзя моўчкі падышоў да ракавіны і выліў туды мой хабар, які каштаваў палову маёй зарплаты, потым дастаў дзве шклянкі, закуску і бутэльку гарэлкі, напойніў шклянкі і, чокнуўшыся са мной, сказаў:

— Ёлуп ты, пракурор! Хлопец харошы, добры, але ёлуп! Я наогул яе садзіць не буду. Я ёй дам два месяцы ўмоўна.

— За крадзеж — меней за тры гады? Вы права не маеце!

— Маю! — і ён кінуў на стол Крымінальнага кодэкса. — Паглядзі артыкул «Прысваенне каня».

— Якога каня? — я падумаў, што з мяне здзекуюцца.

— З чатырма нагамі! — зароў ён. — Ты сам сказаў, што задумы скрасці не было. Чаму вас толькі ва ўніверсітэтах вучаць? Чытай: «Караецца ўмоўным тэрмінам ад двух месяцаў да аднаго года самавольнае прысваенне без мэты крадзяжы каня, драбін, гужавой павозкі альбо іншай маёмасці». І-н-ш-а-й, пракурор! Чытай закон!

І мы з ім ад шчырае душы нарэзаліся ў гонар літаральнага трактавання закона...

Прафесар зняў пінжак і павесіў на спінку крэсла.

— Нешта вас сёння небагата, — раўніва працягнуў ён, паглядаючы пачырванелымі вачыма на аўдыторыю паверх зацемененых акулараў.

— Дык спякота ж на двары, — лянківа заенчылі студэнты. — Якія лекцыі ў такое надвор'е?

— Разумею, што спякота, — запярэчыў прафесар, — а залік вы як здаваць будзеце? Стараста, спіс прагультычыкаў мне на стол!

Стараста — непаваротлівы, барадаты таўстун — лісліва пазірнуў на дэспата і паспрабаваў абараніць аднакурснікаў:

— Анатоль Андрэевіч, а, мусіць, даруеце ім на першы раз? Свята ж было — не ўсе ад бацькоў паспелі прыехаць. Канспект яны перапішуць. Асабіста вам абяспек.

І, свідруючы адданым позіркам пажылога выкладчыка, пастараўся дабіць яго бяспройгрышным ходам:

— Дзень жа Перамогі быў. Хтосьці на магілах ветэранаў затрымаўся. Вы ж самі тыдзень таму на лекцыі казалі, што калі-нікалі міласэрнасць вышэй за закон.

— Вось Юды! — расмяяўся Анатоль Андрэевіч. — Добра, Сяргей, спіс вы мне ўсё ж такі пакладзіце. Хто будзе ведаць матэрыял, тым дарую. Ну, а хто палянуецца вывучыць — хай не крыўдуе. Запішыце тэму заняткаў: «Трактаванне крымінальнага заканадаўства па аб'ёме».

Студэнты зашалахцелі старонкамі сшыткаў. Прафесар сачыў з дапытлівасцю:

— Вам нічога ў гэтай тэме не здаецца дзіўным?

Група каламутна ўтаропілася ў канспекты і разгублена заматала галовамі.

Трыццаціградусны прыпар шугаў сонечным праменнем скрозь расчыненыя вокны і плавіў непаваротліва студэнцкія мазгі. Не хацелі ёлупы думаць! І прафесар кінуў ім саквіты пернік:

— Таму, хто адкажа, якая ў назве тэмы лагічная памылка, дабаўлю адзін бал на экзамене.

О, гэта ўжо было цікава! Большасць заварушыліся, страсаючы з сябе травеньскую дрымоту, і пачалі прыгадваць, што ж ён вяшчаў на лекцыі наконт заканадаўчых трактовак. Стараста ачуўся хутчэй за іншых:

— Вы гаварылі, што ў крымінальным праве пашыранага тлумачэння быць не можа, бо яно супярэчыць прынцыпу прэзюмпцыі невінаватасці. Крымінальны закон павінен трактавацца толькі літаральна ці абмежавальна.

— Дзякуй богу, успомніў! Не дарма я вас у абцугах трымаў, — выдыхнуў прафесар. — А хто прывядзе прыклад, калі пашыранае тлумачэнне мае вынікам несправядлівы прысуд?

Студэнты стрэльнілі вачыма, быццам спрабавалі знайсці дапамогу адзін у аднаго. Анатоль Андрэевіч адышоў да акна, аслабіў гальштук і глянуў з хітрасцю.

— Смялей! Хоць які-небудзь прыклад, хоць самы прымітыўны: з гісторыі, падручніка, мастацкай літаратуры...

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

ДЗЕ ПРЫЗЯМЛЯЮЦА ПРЫШЭЛЬЦЫ?

Адзнакі для героя апавядання Генадзя Аўласенкі «Вася Лайдачнік і іншапланецянін»

Заняткі праводзяцца для вучняў 6 класа.

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Падчас заняткаў вучні пашыраюць веды пра жанр фантастыкі, развіваюць памяць і творчыя здольнасці.

Арыгінальнасць правядзення ўрока. Дэвіз урока — «Гавару, пішу, асэнсоўваю, малюю». На першым этапе «Гавару» вучні адказваюць на два пытанні, пасля гэтага — этап «Пішу», дзе на картках прапанаваны заданні для пісьмовага выканання.

На трэцім этапе «Асэнсоўваю» неабходна пісьмова працягнуць сказ «Гэтым творам аўтар хацеў навучыць нас...».

На чацвёртым этапе вучні размалёўваюць прапанаваныя малюнкi і абараняюць іх (расказваюць, да якога эпизода твора яны падыходзяць, хто на іх намалеваны), па жаданні могуць самастойна зрабіць ілюстрацыю да твора. Калі ўсе этапы будуць паспяхова пройдзены, можна не сумнявацца ў добрых адзнаках!

I этап «Гавару»

Пытанні:

1. Як завуць галоўнага героя, з якім вы пазнаёміліся, калі чыталі твор?
2. Як вы лічыце, вучнем якога класа з'яўляецца Вася?
3. Дзе і па якой прычыне знаходзіцца галоўны герой?
4. Якія школьныя факультатыўныя заняткі прагуюць ва Вася?
5. Што пабачыў Вася ў парку?
6. Як выглядаў карабель іншапланецяніна?
7. Як выглядаў іншапланецянін?
8. Хто першым пайшоў на кантакт?
9. Якім чынам іншапланецянін размаўляў з Васем?
10. У чым вельмі хацеў паўдзельнічаць Вася?

11. Куды ляцеў іншапланецянін?
12. Як змяняўся іншапланецянін ад хвалявання?
13. Чаму Вася не верыў іншапланецяніну?
14. Чаму іншапланецянін пакрыўдзіўся на Васю?
15. Аб чым думаў Вася пасля адлёту іншапланецяніна? і г. д.

II этап «Пішу»

1. Складзіце і запішыце план казкі.
2. Успомніце і запішыце назвы прачытаных вамі фантастычных казак.
3. Складзіце невялікую крыжаванку «Адмоўныя і станоўчыя якасці характару».

Удзел вучняў у занятках. Настаўніку неабходны памочнікі, якія будуць занатоўваць правільнасць адказу вучняў і пераход да наступнага этапу. Усё гэта яны адзначаюць у табліцы. Этап «Гавару» можна даверыць аднаму вучню, каб у настаўніка была магчымасць кансультаваць па выкананні заданняў і своєчасова іх правяраць.

Напрыканцы заняткаў вучні складаюць сінквейн:

1. Вася Лайдачнік.
2. Два прыметнікі.
3. Тры дзеясловы.
4. Адзін сказ (ваша стаўленне).
5. Адно слова-асацыяцыя.

У якасці абагульнення адказваюць на пытанні.

1. Ці спадабаўся вам твор Генадзя Аўласенкі «Вася Лайдачнік і іншапланецянін»?
2. Што асабліва запомнілася з казкі?
3. Як вы лічыце, ці прыляціць іншапланецянін яшчэ на планету Зямля?

Вынікі: вучні спасцігаюць змест твора, пашыраюць веды пра будову і вобразны лад казкі.

...Апошнім часам вучні амаль не размаўляюць і не чытаюць на беларускай мове. Дзякуй, хоць на ўроках беларускай мовы і літаратуры з ёй «сустракаюцца». Увогуле, ці чытаюць вучні што-небудзь акрамя праграмных твораў? З такім пытаннем я падышла да школьнага бібліятэкара і разам з ёй прааналізавала творы, прачытаныя вучнямі 5 — 6 класаў. Аказваецца чытаюць, але творы замежных аўтараў, радзей — расійскіх і зусім не цікавяцца кнігамі беларускіх пісьменнікаў. Сярод твораў прывабляе фантастыка для дзяцей, прыгоды і падарожжы падлеткаў. Ці можам мы параіць вучням цікавы сучасны твор, каб яны пабачылі ў ім сябе ці суседа па парце, а можа, хлопчыка з суседняга паў'езда? Я паспрабавала. Ура, атрымалася! Спачатку вучні ішлі ў бібліятэку з асяржонасцю і недаверам, мабыць, каб дагадзіць настаўніцы, але праз месяц падыходзілі да мяне з пытаннем: «Які яшчэ твор цікава пачытаць?» Я задаволена вынікамі сваёй «рэкламнай акцыі» і хацела б параіць усім наступным кнігі: зборнік казак і аповесцей для дзяцей «Касмічная кніга»; Раіса Баравікова «Галенчыны "Я"», «З казак старога астранаўта», «Казачныя аповесці пра міжпланетнага Пажарніка і іншых мамуркаў»; Элеанора Аляхновіч «Турба-Элік і Яго сябры»; Ксенія Шталенкова «Адваротны бок люстра»...

Прыклад размалёўкі да заняткаў.

Сняжана ДАНИЛЮК,
настаўніца Гутаўскай сярэдняй школы
Драгічынскага раёна

Пра выкладанне беларускай літаратуры: спроба рэфлексіі

Фота Кастуся Дробова.

З пачаткам школьнага жыцця зноў набываюць актуальнасць пытанні метадаў выкладання. Як знайсці аптымальны баланс паміж займальнасцю і акадэмічнасцю — менавіта гэтай тэме быў прысвечаны артыкул Васіля Дранько-Майсюка «Эквілібрыстыка педагогікі, альбо Ці цікавяцца школьнікі беларускай літаратурай?», змешчаны ў нумары «ЛіМа» за 22 верасня 2017 года. Меркаванні, выказаныя аўтарам, выклікалі розныя водгукі ў настаўніцкім асяроддзі.

Марына КАЗЛОЎСКАЯ, кандыдат філалагічных навук, загадчык кафедры беларускай мовы і літаратуры Ліцэя БДУ:

— Я выкладаю беларускую мову і літаратуру чатырнаццаты год, раблю гэта ў розных аўдыторыях, часта з людзьмі, апантанымі дакладнымі навукамі (матэматыкай, фізікай, біялогіяй *etc.*), значна радзей — з тымі, каго не цікавіць нічога. І штогод задаю сабе адно і тое ж пытанне: як зрабіць беларускае цікавым для падлеткаў?

Скажу банальную рэч: каб дзіця зацікавілася кнігай, трэба, каб яно з маленства бачыла кнігу ў руках сваіх бацькоў; каб вучні зацікавіліся прадметам, трэба, каб яны бачылі, што настаўніку гэты прадмет неаб'якавы, што настаўнік

любіць тое, што робіць, і атрымлівае ад гэтага асалоду.

Выкладаць літаратуру сённяшнім падлеткам — задача надзвычай складаная. І справа нават не ў праграме з яе вельмі спецыфічным адборам тэкстаў, і не ў падручніках па літаратуры, і нават не ў беларускай мове, якой большасць сённяшніх беларускіх дзяцей, на жаль, не разумее, і нават не ў гісторыі, якой большасць з іх, па шчырасці, не ведае.

Праблема куды больш глабальная: людзі новага пакалення перасталі быць людзьмі кнігі. Яны выраслі ў інтэрнэце, на інстаграме і твітары і звыклі атрымліваць інфармацыю з іншых крыніц. Таму адзін выгляд вялікай па аб'ёме кнігі, скажам, рамана Івана Мележа «Людзі на балоце», іх дэмаралізуе. Безадносна да зместу твора.

Што з гэтым рабіць? Як мага больш візуалізаваць: паказваць фотаздымкі, карціны, відэа. Здымаць разам з дзецьмі буктрэйлеры. Слухаць і ствараць разам музыку. Чытаць рэпам «Новую зямлю» Якуба Коласа. Хадзіць разам на літаратурныя фестывалі.

Безумоўна, на ўроках літаратуры трэба ажыўляць забранзавелья партрэты класікаў, праз біяграфію Янкі Купалы ці Кузьмы Чорнага паказваючы складаную, супярэчліваю і ад таго вельмі натуральную чалавечую асобу.

Але пры гэтым нельга ператвараць працэс выкладання літаратуры ў танную клаўнаду, у пасяджэнне камеды-клуба, з карагодамі, жартамі і калялітаратурнымі плёткамі.

Варта памятаць адну важную рэч: у сучаснай беларускай школе літаратура — адзіны прадмет, які выконвае нацыятворчую функцыю. Як і ў пачатку XX стагоддзя, беларуская літаратура адначасова рэпрэзентуе нацыянальную гістарыясофію, філасофію, псіхалогію і транслюе досвед папярэдніх пакаленняў у будучыню, ствараючы прастору калектыўнай нацыянальнай памяці. Ці магчыма адмовіцца ад усяго гэтага на карысць займальнасці? Мяркую, што не.

Настаўнік беларускай літаратуры павінен добра ўсведамляць: што, як і дзеля чаго ён робіць. Павінен мець канцэпцыю развіцця літаратуры, бачыць мастацкія тэксты не паасобку, а цэласна, у кантэксце творчасці канкрэтнага аўтара, канкрэтнай гістарычнай эпохі і ўсёй літаратуры як такой. Бачыць тэкст як пазл у агульнай мазаіцы нацыянальнай культуры.

Толькі ў такім выпадку можна навучыць дзяцей думаць, аналізаваць і бачыць заканамернасці літаратурнага працэсу, з якога немагчыма дастаць, напрыклад, апавяданне Максіма Гарэцкага

«Роднае карэнне», бо ў такім выпадку губляецца логіка, становіцца не зусім зразумела, адкуль праз паўстагоддзя вырастае Міхась Стральцоў са сваім «Сенам на асфальце», дзе «Літоўскі хутарок» і «Пошукі будучыні» працуюць на «Знак бяды» Васіля Быкава. Так, на маю думку, ствараецца ўяўленне пра культурную традыцыю, якая яднае нацыю.

І ва ўсім гэтым глыбока трагічным нацыянальным досведзе варта паказаць вучням і беларуса, і проста чалавека, універсалізуючы лакальныя праблемы, аналізуючы мастацкі тэкст на розных узроўнях, паказваючы, як ён можа быць інтэрпрэтаваны ў межах свайго часу і як гэтая інтэрпрэтацыя эвалюцыянуе з гадамі.

Так паступова, рухаючыся ад апавяданняў да раманаў, можна сфарміраваць не проста ўважлівага чытача, а асобу, здатную думаць, разважаць і спачуваць іншаму. На маю думку, гэта галоўнае.

Ганна СЕВЯРЫНЕЦ, настаўніца Смалявіцкай раённай гімназіі:

— Насамрэч і вучні, і наша літаратура стаміліся ў чаканні таго падыходу, які прапануе Васіль Дранько-Майсюк. Сапраўды, немагчыма кожны год перажоўваць адну і тую ж хрэстаматыю жуйку пра «любоў да роднай зямелькі» і «спачуванне патрэбам прыгнечанага народа». Гэтыя словы, заўсёды аднолькавыя ў дачыненні да любога беларускага класіка, даўно ўжо не працуюць у выпадку з сучаснымі дзецьмі. А вось зомбі-апакаліпсіс — працуе, і гэта добра! Нашы класікі былі жывымі людзьмі, умелі і любілі жартаваць, жылі поўным жыццём. Здрава, калі мы нарэшце дазволім сабе размаўляць з вучнямі пра класіку жывой, сучаснай, цікавай мовай.

Час настаўнікаў

Арыгінальны твор пра адзін педінстытут

Пра адукацыю Савецкай Беларусі, яе настаўнікаў і выкладчыкаў, а таксама пра студэнтаў ВНУ напісана шмат апавяданняў, нарысаў, вершаў і нават аповесцяў, не гаворачы ўжо пра фрагменты некаторых раманаў. Але каб асобнай вышэйшай навучальнай установе нашай рэспублікі быў прысвечаны асобны раман, прычым аж на 820 старонак!..

Менавіта імкненнем да вывучэння досведу і лепшых традыцый савецкай школы можна тлумачыць цікавасць педагагічнай грамадскасці да новай кнігі Барыса Роланда «Местоимение», якая выйшла сёлета ў Мінску ў выдавецтве «Мінар». Па сутнасці, гэта арыгінальны твор пра адзін педагагічны інстытут нашай рэспублікі.

І невыпадкова: аўтар шмат гадоў працаваў у школах Віцебскай вобласці, Мінскага раёна Мінскай вобласці, а таксама ў Міністэрстве асветы БССР. Адчуваецца, што Б. Роланд добра ведае работу школы і вышэйшых навучальных устаноў як у цэлым, так і ў дэталі.

У цэнтры кнігі — пяцікурснікі і выкладчыкі філалагічнага факультэта аднаго з педагагічных інстытутаў Беларусі, тагачасныя і будучыя настаўнікі школ і выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў. Гаворка ідзе пра пачатак 1970-х гадоў, калі на чале СССР стаяў Л. І. Брэжнеў. Раман «Местоимение» дае ўяўленне пра пазітыўнае і негатыўнае ў савецкай сістэме адукацыі, прынамсі, пра адукацыю Савецкай Беларусі 1960—1970-х гадоў.

Можна спрачацца, чые вобразы больш запамінальныя — студэнтаў ці выкладчыкаў. З ліку студэнтаў — Аляксей Надзеждзін, з ліку выкладчыкаў — прарэктар педінстытута, прафесар Іван Мікалаевіч Горскі. Але вартасць рамана — у тым, што чытачоў ён падштурхоўвае задумацца над праблемай узаемаадносін выкладчыкаў і студэнтаў, над неабходнасцю фарміравання ў свядомасці студэнта павагі да працы і асобы выкладчыкаў, а выкладчыкаў — павагі да студэнта і стаўлення да яго як да асобы.

Тым больш шмат якія сітуацыі пазнавальныя і цяпер. Адною са зладзённых праблем для большасці ВНУ нашай рэспублікі застаецца пропуск студэнтамі шэрагу лекцый і семінараў. Таму сучаснаму чытачу будучы зразумелыя думкі, якія выказаў на партыйна-камсамольскім сходзе выкладчык псіхалогіі Уладзімір Аляксандравіч Красноў: «...В том, что студенты пропускают лекции, во многом виноваты и мы, преподаватели. Значит, не все мы умеем заинтересовать своим предметом... А вот во времена Данте в Болонском университете учебный распорядок: лекции читали три часа, а студенты внимательно следили, что-то профессор не ушёл раньше положенного времени».

І да цяперашняга часу ў многіх ВНУ Рэспублікі Беларусь востра стаіць такая праблема: «Якім павінен быць сучасны ўніверсітэт і якім — не павінен?». Яшчэ большую актуальнасць гэта праблема набыла апошнія два гады, калі Рэспубліка Беларусь увайшла ў Балонскі працэс.

Таму адгукнуцца словы студэнта 5 курса філалагічнага факультэта педінстытута Аляксея Надзеждзіна на тым жа сходзе: «...Университет не даёт нам истинно образованных людей, потому что его устройство ставит много препятствий на пути самостоятельного умственного развития учащихся. Университет не даёт специа-

листов, потому что специалиста не может образовывать школа. Его образует только сама работа. Что же даёт нам университет? Людей, пропитанных умозрением, принимающих теории за аксиомы, уходящих от жизни в книгу и сохраняющих в своих фразах и рассуждениях отпечаток того факультета, в котором они были замкнуты... Защитники современного университетского устройства очень недовольны теперешними студентами, и неудовольствие это началось именно с тех пор, как студенты поняли неудовлетворительность одних профессорских лекций и начали искать собственными силами в жизни и в литературе материалов для своего развития...».

Студэнтка 5 курса Валянціна Лучко, якая праходзіла педагагічную практыку ў сельскай школе, адзначыла, як узрушыла яе ўбогае жыццё простых людзей у вёсцы і бяспраўнае становішча сельскага настаўніка, і прызналася, што не здасці іх долі.

Узнікла спрэчка. Прарэктар педінстытута Іван Мікалаевіч Горскі звярнуў увагу на тое, што многае са сказанага — праўда, падабаецца гэта каму або не. Важна, калі чалавек гаворыць ад сэрца і ў поўны голас, ён можна і памыліцца, але галоўнае — гаворыць сумлена.

Ураджаюць старонкі, прысвечаныя апошняй лекцыі прафесара Івана Мікалаевіча Горскага, які разважае, як грамадству пераадолець наступствы сталінізму і якая тут роля настаўнікаў літаратуры і мовы: «...И, если существует шанс, что наша страна когда-нибудь займёт подобающее её место в кругу свободных народов, этот шанс и эту надежду можно связать только с интеллигенцией».

Аўтар рамана не спрабуе даць канкрэтныя адказы на ўсе пытанні чытачоў. Так, у аднаго з галоўных герояў рамана Аляксея Надзеждзіна з'явілася думка забіць другога героя, у сне ён успамінае твор Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы»... Але чытач так і не даведаецца, ці здзейсніць Аляксей Надзеждзін сваю задуму. Пісьменнік пакідае магчымасць чытачу даць сваю канцоўку рамана...

Эмануіл ЮФЕ

МАЛАДЫЯ ГАЛАСЫ

Адразу трыма новымі кнігамі папоўнілася кніжная серыя Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі «Мінскія маладыя галасы». Выйшлі яны ў выдавецтве «Каларград».

Гэта кнігі студэнтак Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Настасі Каротчыкавай, Аліны Цвірко і Кацярыны Стройлавай. Прычым выйшлі гэтыя кнігі дзякуючы фінансавай падтрымцы Асацыяцыі абароны інтэлектуальнай уласнасці «БелБрэнд». Усе тры аўтаркі — паэтэсы. Кацярына Стройлава піша яшчэ і прозу. Яе творы маюць духоўную накіраванасць, бо яна — студэнтка Інстытута тэалогіі БДУ. Апрача вершаў у яе кнігу ўвайшла і аповесць. Дзяўчаты — лаўрэаты ўніверсітэцкага літаратурнага конкурсу «Славянскі калейдаскоп». Настасся Каротчыкава ў 2017 годзе стала пераможцай Рэспубліканскага конкурсу сярод маладых паэтаў, які штогод ладзіцца ў Брэсце. Усе — выхаванкі Школы юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ.

Серыя «Мінскія маладыя галасы» заснавана ў 2011 г. Яе арганізатарам і галоўным рэдактарам з'яўляецца Міхась Пазнякоў. У серыі пачылі свет ужо 22 кніжкі юных літаратараў сталіцы. Чатырнаццаць з гэтых твораў сталі ўжо членамі СПБ.

Павел КУЗЬМІЧ

Вершаваны дапаможнік

«Падкажыце бабулі» — так называецца дзевяты раздзел, або міні-кніжка пра націскі, якая ўвайшла ў зборнік вершаў для дзяцей Тамары Красновай-Гусачэнкі «Дзіцячы свет» (Мінск: «Колорград», 2017). У кнізе, якая складаецца з адзінаццаці частак, раскрываюцца шматлікія тэмы праграмы развіцця маўлення для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту.

Гэта сапраўдная энцыклапедыя для дзяцей у вершах, аздобленая гожымі ілюстрацыямі. У даступнай для дзіцячага ўспрымання форме пісьменніца раскрывае больш за 250 тэм спазнання наваколля, кожная з якіх суправаджаецца адпаведнымі загадкамі. На старонках міні-кнігі дзеці гуляюць у хованкі, вучацца кухарыць — пячы яблычныя пірагі ці гатаваць сокі са свежай садавіны. Аўтар вучыць дзяцей дапамагаць дарослым, слухацца, не падманваць, чытаць кнігі і спазнаваць прыроду ва ўсёй яе шматграннасці.

Кніга пра націскі выклікае ці не найбольшую цікавасць не толькі ў дзіцячай аўдыторыі: сапраўды, часам мамы і таты, бабулі і дзядулі самі не ведаюць, як правільна вымаўляць пэўнае слова. Прыхільна была сустрэтая міні-кніжка настаўнікамі малодшых класаў, выхавальцамі дзіцячых садкоў.

Найбольш ярка і запамінальна прадстаўлены пісьменніцай свет прыроды, тэма пораў года. Набліжэнне вясны звязана са светлай надзеяй: крыштальна-чыстае салодкае, першацветы ў росквіце, пяшчотныя пралескі... У міні-кніжках «Вясна» і «Зіма» па-казачнаму ненавязліва ўплеценыя інфарматыўныя, пазнавальныя вершы, напісаныя з выкарыстаннем народных прымавак і прыказак. Для выхавальцаў дашкольных устаноў і настаўнікаў малодшых класаў кніжка стане неацэнным памочнікам для развіцця маўлення, пашырэння слоўнікавага запаса, вобразнага мыслення, а таксама для падрыхтоўкі тэматычных і каляндарных святаў.

Наталья КАНОХАВА

Асобным словам

Людзі слова, пра якіх варта сказаць асобна. Яны спраўдзіліся ў слове, і гэтыя словы жывуць дзякуючы ім. Пра асобаў слова — асобным словам.

Героямі рубрыкі «Асобным словам» будуць асобы, імёны якіх зазвалі ў літаратуры іншых краін. Польская літаратура нам вельмі блізкая, а яе пісьменнікі стаяць асабліва высока ў сусветнай літаратуры. Распаўядзе паэт і перакладчык Аляксей Емяльянаў-Шыловіч.

Верш пра каханне

(памяці Амадэа Мадзільяні і Жанны Эбютэрн)

яны ўдваіх
праз сардэчныя клапаны
бачныя ў профіль
наскрозь
убраныя ў боль як у золата
пазіраюць навешаныя
на астральным цвіку

ноч за імі
сцяноу
космас глядзіць абыякавымі
вачыма зор
і толькі яны — самотныя
у надраным акне
звычайнай вуліцы

а казалі ж няма каханья
манілі каханне сканала
ў туберкулёзнай палаце
што пахне карболкай

а тым часам
высока пад дахам
акно
з пеларгоніямі
запалала чырвоным —
пялёсткі каханья
абляцелі долу

Гэта верш польскай паэтки Галіны Пасвятоўскай з яе першага зборніка «Ідалапаклонніцкі гімн», прысвечаны геніяльнаму мастаку і скульптару Амадэа Мадзільяні і ягонай жонцы Жанне Эбютэрн. Мадзільяні хварэў на сухоты і памёр у туберкулёзнам санаторыі. Наступнага дня Жанна на дзевятым месяцы цяжарнасці скончыла жыццё самагубствам, ёй быў 21 год. Штосьці падобнае перажыла і Пасвятоўска, калі ў такім самым веку (о, гэтыя фатальныя супадзенні!) заўдавала. Яе муж, малады мастак Адольф Рышард, як і яна, быў цяжка хворы на сэрца. Уся сям'я Гаські (як называлі Галіну блізкія) была супраць гэтага шлюбу. Маладыя пражылі разам менш за два гады. Неўзабаве пасля смерці каханага ў Пасвятоўскай пачалася дэпрэсія. Доктар Юры Александровіч не ведаў, як вывесці сваю пацыентку з гэтага стану, і ў якасці псіхатэрапіі прапанаваў пісаць вершы.

За сваё непрацяглае, але поўнае і насычанае жыццё Галіна Пасвятоўска паспела нямаля: скончыла *Smith College* ў Нортгемптане, філасофска-гістарычны факультэт Ягелонскага ўніверсітэта, пабачыла Парыж, напісала шмат вершаў, якія ўвайшлі ў прыжыццёвыя зборнікі: «Ідалапаклонніцкі гімн» (1959), «Сённяшні дзень» (1963), «Ода рукам» (1966), пасмяротны «Яшчэ адзін успамін» (1968), выдала аўтабіяграфічны «Раман для сябра» (1967) і зрабіла б багата чаго яшчэ, калі б не заўчасная смерць 11 кастрычніка 1967 г. Ёй было 35 гадоў.

ДОСТУП ДА...

Страва для цела і душы: два ў адным

Напрыканцы лета аматары мастацтва даведаліся, што адна з самых папулярных выставачных пляцовак Мінска — «Дом карцін» — закрываецца. Затое літаральна праз месяц з'явілася інфармацыя, што ў сталіцы адкрываецца новая салон-галерэя, якая будзе дзейнічаць на базе рэстарана беларускай нацыянальнай кухні «Грай-кафэ». Кіраўнікі праекта — куратарская група «Мастацкі маёнтак», у якую ўваходзяць мастацтвазнаўцы Вольга Кліп і Дзмітрый Папоў, асобы, што раней кіравалі выставачнай дзейнасцю ў «Доме карцін». На пляцоўцы новага салона-галерэі ўжо дэманструецца першая выстаўка твораў, аўтарам якой стаў мастак Аляксей Хацкевіч. Вольга Кліп патлумачыла, чаму куратарская група «Мастацкі маёнтак» больш не працягвае працу ў «Доме карцін», і распавяла, у якім фармаце будзе ажыццяўляцца дзейнасць салона-галерэі.

— Чаму пляцоўка, якая была доўгі час на слыху, закрылася?

— Цяпер я разумею, што «Дом карцін» не павінен быў з'явіцца ў Мінску, прынамсі, пакуль. Гэта быў стратны праект: утрымліваць пляцоўку ў тысячу квадратных метраў толькі за кошт глядачоў немагчыма. Колькасць наведнікаў галерэі не дазвала яе акупляць.

Напрыканцы існавання «Дом карцін» актыўна працаваў як гандлёвая пляцоўка, якая прадавала жывапіс і скульптуру. Продаж быў практычна кожны дзень. Асабліва актыўна куплялі турысты, але гэта не дазвала матэрыяльна выцягваць пляцоўку. А ўтрымліваць яе для таго, каб час ад часу ладзіць маштабныя праекты, досыць дорага. У краіне ёсць дзяржаўныя ўстановы, якія могуць сабе гэта дазволіць, але, як правіла, тыя пляцоўкі арыентуюцца ў большасці на знакамітыя імёны. Мы б хацелі больш такіх праектаў, як «Я Манэ, Я Шышкін, Я Малевіч», каб знаходзіць новых мастакоў.

— Як прыйшла ідэя салона-галерэі, дзе спалучаюцца абсалютна розныя віды адпачынку?

— Для Беларусі трансфармацыя звычайнай галерэйнай установы ў салон-галерэю, на мой погляд, — досыць новая і арыгінальная з'ява. У Мінску ёсць кафэ, дзе прадстаўлены работы розных маста-

коў, але, як правіла, там яны не прадаюцца, а проста ўпрыгожваюць інтэр'ер. «Грай-кафэ» — вялікая пляцоўка, якая не падзяляецца на асобныя часткі па спосабе прадастаўлення паслуг. Кафэ цяпер цалкам пазіцыянуе сябе ў якасці мастацкай прасторы, але раней гэта не было да канца прадумана. Уладальнікі рэстарана хацелі нешта змяніць у канцэпцыі, звязанай з выяўленчым мастацтвам, а мы тым часам шукалі пляцоўку менавіта ў цэнтры горада. Па досведзе работы ў «Доме карцін» мы зразумелі, што гэта важны складнік.

«Грай-кафэ» знаходзіцца ў зручным месцы, дзе кожны дзень бывае вялікая колькасць людзей. Вядома, што ў такой галерэі нельга рэалізоўваць выставачныя праекты музейнага маштабу, таму мы і ахарактарызавалі гэтае месца як салон-галерэя, або салон прамога продажу мастацкіх твораў. Наш салон — пляцоўка дэмакратычная, якая прымае розных мастакоў з рознымі ідэямі. У нас ёсць магчымасць рабіць адметныя, канцэптуальныя выстаўкі на аўдыторыю рознага ўзросту.

Наведвальніку падабаецца спалучэнне вытанчанага інтэр'ера з магчымасцю не толькі паесці, але і нацешыцца духоўна. З нашага боку гэта сапраўды стратэгічны ход: мы імкнёмся, каб прыходзілі не толькі людзі, якія разбіраюцца і любяць мастацтва, але таксама працуем на пер-

спектыву — жадаем заваяваць мэтавую аўдыторыю рэстарана. Гэта свайго роду абмен або нават узаемадапамога, а дакладней — сумяшчэнне прыемнага з карысным.

— Ці стане праца на аўдыторыю працай дзеля айчыннага мастацтва?

— Калі я прааналізавала сітуацыю з развіццём арт-пляцовак, якая складваецца ў Мінску ў апошнія гады, то зразумела, што барацьба за кожнага наведніка становіцца ўсё больш жорсткай. У «Доме карцін» сутыкнулася з тым, што людзі заходзілі ў галерэю часам проста выпадкова, убачыўшы цікавую назву будынка. Але ім было ўсё роўна, якая выстаўка цяпер экспануецца, якая накіраванасць у галерэі. Так, у нас ёсць агульнае кола людзей, якія цікавяцца мастацтвам, але яно чамусьці перастала пашырацца, а мне хочацца менавіта вялікай аўдыторыі — не толькі з мастакоў, выкладчыкаў або журналістаў, але і з людзей, якія раней з мастацтвам не сутыкаліся. Менавіта таму мы ахарактарызуем сябе як галерэя даступнага мастацтва, гэта значыць, стараемся трымаць пэўны цэнавы ўзровень, які не выклікае жаху ў людзей. Пры тым, што мастацтва — прадмет раскошы, яно не можа каштаваць столькі ж, колькі каштуюць хлеб і малако. Я гэта разумею, але мы вырашылі паспрабаваць зрабіць раскошу больш даступнай. Зараз у краіне няшмат тых, хто можа сабе дазволіць купіць карціну за дзвесце у.а. Але стала больш тых, каго не палохае кошт у 500 у.а. І нават калі карціну не набывае асобны

Работа Аляксея Хацкевіча.

чалавек, то яе можа купіць пэўная карпарацыя ў якасці падарунка свайму кліенту або супрацоўніку. Сёння твор мастацтва выкарыстоўваецца ў нас больш як прадмет інтэр'ера, як падарунак ці нават сувенір. Зыходзячы з гэтых трох пунктаў, і будзе існаваць салон. Мы не пазіцыянуем яго як цалкам канцэптуальную прастору. Але пры гэтым жадаем рабіць філасофскія і асэнсаваныя праекты. Калі ў нас і з'явіцца пэўныя замежныя праекты, то яны павінны быць вельмі арыгінальнымі. Але галоўнае — мы не хочам адмаўляцца ад персанальных выставак беларускіх мастакоў.

Мы не абмяжоўваем прафесійны ўзровень аўтараў. Гэта могуць быць абсалютна розныя мастакі, якіх з розных прычын не прымаюць у іншых салонах-галерэях, напрыклад, таму, што аўтары не з'яўляюцца сябрамі Беларускага саюза мастакоў. Няхай гэта будзе новыя імёны, але калі мастак робіць якасныя работы, чаму ён не павінен быць адзначаны? І наведнік можа шукаць твор, на які хоча глядзець, з якім хоча жыць.

Вікторыя АСКЕРА

Захапіць краінай

Тэорыя і практыка навучання моладзі ад Алеся Квяткоўскага

Кожны студэнт марыць пра выкладчыка, які дапаможа развівацца прафесійна не толькі з пункту гледжання тэорыі, але і ў практычным кірунку. Беларускі мастак Аляксей Квяткоўскі, дацэнт архітэктурнага факультэта Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, зацікаўлівае студэнтаў вандроўкамі па маленькіх гарадах і мястэчках Беларусі, дзе юныя творцы знаходзяць натхненне і вучацца захоўваць прыгажосць краявідаў на палотнах. На пачатку тыдня ў Мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася выстаўка «Адлюстраванне часу. Аляксей Квяткоўскі і вучні-архітэктары БНТУ», прымеркаваная да Дня настаўніка.

Выстаўка займае ўсе чатыры выставачныя залы галерэі. Цэнтральную залу ўпрыгожваюць работы самога Алеся Квяткоўскага. У асабістым блоку мастацкіх твораў майстар дэманструе серыю партрэтаў выдатных дзеячаў беларускай культуры. Сярод іх — Кузьма Чорны, Чэслаў Немен, Канстанцыя Буйло, Вітаўт Чаропка, Кастусь Тарасаў, Ларыса Сімаковіч, Анатоль Сыс, Людміла Рублеўская, Віктар Шніп і іншыя. Сам аўтар вельмі любіць распавядаць пра партрэт Святланы Алексіевіч, напісаны яшчэ ў 1980-я гады. Мастак падкрэслівае, што партрэт напоўнены добрай энергіяй, якая перадаецца ўсім, хто глядзіць на яго.

Другая частка экспазіцыі — творы вучняў мастака. Аляксей Квяткоўскі вельмі ганарыцца, што змог захапіць маладое пакаленне ідэяй маляваць родную Беларусь, раскрываць актуальныя тэмы і праблемы. Менавіта таму вырашыў большую частку выставачнай пляцоўкі аддаць моладзі.

Аляксей Квяткоўскі ля твораў свайго вучня Яўгена Чахунова.

— Год таму дырэктар галерэі «Універсітэт культуры» Павел Сапоцька прапанаваў мне зрабіць маштабны праект, дзе б сумяшчалася творчасць моладзі і дарослага пакалення. І мяне зацікавіла магчымасць паказаць, як адбываецца ўзаемадзеянне паміж вучнямі і выкладчыкамі, — раскажаў Аляксей Квяткоўскі. — Калі я сачу за студэнтамі і бачу, што ў іх ёсць агеньчык, звязаны з класічным малюнкам, класічным жывапісам, з'яўляецца жаданне іх падштурхоўваць. На выстаўцы дэманструецца цыкл пейзажаў, створаны студэнтамі падчас творчых падарожжаў па рэгіёнах краіны. У 2013 годзе мы паехалі ў вёску Вішнева ў Валожынскі раён, на радзіму Шымона Перэса. Ubачылі Цімкавічы і не змаглі там

не памалываць. Сёлета ездзілі ў Валожын, дзе я нарадзіўся, і адтуль таксама прывезлі шмат твораў, пэўныя з якіх — экспанаты сённяшняй выстаўкі. І, ведаецца, моладзь цікавіцца такімі вандроўкамі. Многія ў мяне пытаюцца, чаму я еджу па вёсках, на што марную час. А я адказваю, што для мяне гэта свята душы — пабыць там, дзе нарадзіліся знакамітыя людзі, якія дапамаглі развівацца культуры Беларусі. Я задаволены, што атрымалася захапіць гэтым моладзь: хочацца, каб студэнты палюбілі жывапіс праз краіну.

Творы маладых мастакоў, якія можна ўбачыць на выстаўцы, сведчаць, што аўтары спрабуюць адысці ад традыцыйнасці і шукаюць індывідуальны падыход да творчасці. Гэта заўважна і па каларыстычнасці, і па кампазіцыйнасці твораў. У экспазіцыі прадстаўлены не толькі творы, якія былі напісаны падчас вандровак. Ёсць работы аўтараў, якія, на думку Алеся Квяткоўскага, дэманструюць пошукі ў сучасным мастацтве.

— Мне вельмі падабаецца творчасць Ірыны Броўкі, якая скончыла ўніверсітэт гадоў пяць таму. Яе карціны не класічныя, а больш сарыентаваныя на сучаснасць і актуальнасць, — падкрэсліў Аляксей Квяткоўскі. — Безумоўна, гэта новы падыход у мастацтве. Работы Яўгена Чыхунова, які наогул ніколі не вучыўся мастацтву, маюць адметную эстэтыку. Яго прыцягвае алейны жывапіс, і я ўжо даўно такога смелага рэалізму не бачыў. Акварэльныя творы мастачкі віцебскай школы Наталлі Прахарэнкі закранаюць глыбінёй, гармоніяй. Тут многа аўтараў, творчасць якіх схіляе задумацца пра жыццё і тое, што вакол нас.

Вікторыя АСКЕРА

Беларусь пачынае і выйграе

На XXII Міжнародным тэатральным фестывалі «Белая Вежа» ў Брэсце суседнічалі руская і замежная класіка, сучасная драматургія, вулічныя спектаклі з 14 краін свету. Асаблівае месца заняла беларуская праграма. За дзевяць дзён было паказана сем спектакляў з Беларусі ў розных жанрах і формах. Чатыры з іх названыя лепшымі ў сваіх намінацыях. Тры засталіся без узнагарод па розных прычынах.

Каб не адкладваць на фінал сумныя думы пра некаторыя асаблівасці беларускага тэатральнага працэсу, вызначуся з імі адразу. Фестываль адкрываўся «Пінскай шляхтай» Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Закрываўся сучасным балетам Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра «Весна священная ли...». Балет не быў заяўлены як конкурсны. Фарс-вадэвіль купалаўцаў таксама можна лічыць пазаконкурсным, бо створаны ён дзевяць гадоў таму, і гэта быў тады якасны творчы прадукт з зорным складам выканаўцаў, з выразным глыбінным сэнсам і стрыманым свавольствам.

Прайшоў час. Ад частай эксплуатацыі, поспеху ў публіцы, пастаяннай пахвалы без аналізу, змены складу артыстаў спектакль «Пінская шляхта» ператварыўся ў канцэрт. Непрыкметна знік ансамбль. Кожны выканаўца мае свой сольны выхад і імкнецца выціснуць у публіцы смех і апладысменты. Часам яны шчыра заслужаныя, як у Віктара Манаева, нязменнага прыстава Кручкова. Думаецца, прыбярэ яго са спектакля — і ўсё рассыплецца. Ціха і выразна-сумна іграе свае эпізоды Аляксандр Падабед (Цюхай-Ліпскі). Стараецца прытрымлівацца ранейшага сцэнічнага малюнка Міхаіла Зуй (Грышка). Аднак усе астатнія выканаўцы, уключаючы масоўку, націскаюць на ўсе педаль і нясуцца наўскач, дзівячы безгустоўшчынай і адсутнасцю сэнсу.

Асабліва крыўдна за Марту Голубеву (Марыся), Вольгу Няфёдаву (Куліна), Аляксандра Зелянко (Куторга). Мастацкі кіраўнік тэатра Мікалай Пінігін прысутнічаў на паказе спектакля і даў інтэрв'ю, у якім сцвярджаў, што ў школе яму распавядалі «класавую хлусню». Тут няма антырасійскіх матываў, ёсць антыімперскія. Гэта вялікая розніца. Калі вы захопліваеце землі, вы павінны пазбавіць чалавека свядомасці, розуму і гістарычнай памяці». Але гледачы Брэста ўбачылі іншае, пра што спрачаліся ў кулуарах і нават у прэсе.

Відаць, усё гэта выдаткі пракату спектакля, які апынуўся без нагляду і засмуціў членаў экспертнай каманды. Яны не хавалі свайго расчаравання. Шкада, што ніхто з тэатра не застаўся паслухаць крытычных абмеркаванняў.

Не атрымаў узнагарод спектакль Гродзенскага абласнога тэатра «451° па Фарэнгейту». Знакаміты раман-антыўтопія Рэя Брэдберы пра грамадства, дзе спальваюць

кнігі і аб'яўляюць па-за законам людзей, якія разважаюць, калісьці прыстасавалі для сцэны вядомы рэжысёр Адольф Шапіра. Паставіў спектакль Генадзь Мушперт, паказаўшы свет, у якім няма жыцця. Знакаміты фантаст Брэдберы быў захоплены ідэяй захавання і перадачы культуры. Праблема актуальная сёння і ва ўсе часы. На праграмцы — словы пісьменніка «Если тебе дадут линованную бумагу, пиши поперёк». Словы, адрасаваныя ўсім, хто не хоча падпарадкоўвацца вывераным правілам. Дзіўна, што таленавіты Мушперт падпарадкаваўся правілам і зрабіў асветніцкі спектакль замест бунтарскага. Аднак ёсць у ім і яркія акцёрскія работы (Людміла Волкава, Мікалай Емяльянаў, Аляксандр Калагрыў).

Іван Кірчук.

З задавальненнем пераходжу да фестывальных перамог беларусаў у розных намінацыях. Прынцыпова новым была прысутнасць малавядомых, не рэпертурных калектываў, скажам прасцей: тэатраў без сваіх памяшканняў і дзяржаўнага фінансавання. Паказальна, што яны заяўлялі новыя тэмы мастацтва і вострасацыяльныя праблемы. На першае месца можна паставіць спектакль «Опіум» Цэнтра візуальных і выканаўчых мастацтваў «Арт Карпарэйшн». Пра гэтую работу, якая стала пераможцам сярод спектакляў малой формы, «ЛіМ» пісаў ужо неаднаразова. Пастаноўку Аляксандра Марчанкі берасцейцы запатрабавалі паказаць двойчы.

Сярод вулічных спектакляў лепшым быў названы «Залаты век, або Трыумф бога з машыны». Пляцоўная пантаміма ў стылі барока — прыгожая казка з прыгожымі касцюмамі, піратэхнічнымі эфектамі. Артысты працавалі на хадулях неймавернай вышыні пад музыку, створаную пры двары Людовіка XIV. Без слоў, але з невымоўным гумарам і выразнасцю цел, што дазволіла атрымаць зарад радасці ў канцы цяжкага працоўнага дня.

Твор унікальнага мастацкага кіраўніка тэатра «Ін-Жэст» Вячаслава Іназемцава займеў прызнанне ў

многіх як на радзіме, так і ў Еўропе. Пластычны тэатр «Ін-Жэст» можа выступаць у закрытых памяшканнях і на святочных вуліцах. Ён існуе больш як 30 гадоў, паспяхова асвойваючы перфарматыўную прастору, і прыцягвае выдатным густам.

Монаспектакль на аснове беларускага фальклору «Дарожка мая» — плён Івана Кірчука, вядомага па гурце «Троіца». Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы дапамог яму з рэжысурай і сцэнаграфіяй. Наш «беларускі шаман», як часам яго называюць, паказаў сувенірны спектакль, напоўнены прадметамі, маскамі, лялькамі, народнымі інструментамі, вышыванкамі. Выканаўца з унікальнай знешнасцю ўводзіць гледачоў у транс, выконваючы этнамузыку. Нягледзячы на гучанне сарака народных песень, гэта не канцэрт, а спектакль. Нават, можна сказаць, прадукт на экспарт. Сам Іван Кірчук кажа так: «Сваёй праграмай я хацеў бы звярнуць увагу людзей да сваіх каранёў, да продкаў, таму што без іх не было б нас, не было б будучыні. Мудрасці продкаў нашых нізкі паклон».

«Сіняя-Сіняя» — маленькі шэдэўр тэатра лялек. Мабыць, упершыню лялечнікі ўдзельнічаюць у фестывалі монаспектаклем. Пастаноўшчык Ігар Казакоў перасэнсаваў, зрабіў вельмі сучасным апавяданне Уладзіміра Караткевіча. Выдатны артыст Магілёўскага тэатра лялек Мікалай Сцешыц адзін на сцэне. Ён працуе з лялькамі, прадметамі, відэазапісамі і нават з пясочнай анімацыяй. Пясак і шкло, святло і цень, рух рук мастака і фантазія ствараюць вобразы, якія змяняюць адзін аднаго на вачах гледачоў. Так ствараецца пясочная гісторыя. Недаўгавечнасць адрознівае пясак ад іншых мастацкіх матэрыялаў. Нядоўгае жыццё гучыць у галюцынацыях выканаўцы Мікалая Сцешыца.

«25 ліпеня 1880 года. Вялікая паўночная Сахара. Іх засталася толькі двое: маленькая дзяўчынка Джаміля і Пятрок Ясюкевіч, былы паўстанец, былы беларус, былы чалавек... чалавек без ежы, без вады, без Радзімы...» Каб адцягнуць дзяўчынку ад пакут смагі, Пятрок расказвае ёй гісторыю-казку пра сваю Радзіму-вырай «Сінюю-сінюю», гісторыю страты і знаходкі.

Час і прастора распадаюцца. Усплываюць і змешваюцца карціны мінулага і міражы, утвараючы мазаіку сцэны. Знаходзячыся паміж галюцынацыяй і фізічнай рэальнасцю, герой спрабуе рэканструяваць і ўсвядоміць уласнае жыццё. Але спробы пастаянна разбіваюцца бязлітасным ворагам — пяском, што паступова захоплівае іх у палон.

Непаўторны свет спектакля, акрамя класіка беларускай літаратуры Караткевіча, рэжысёра Казакова, акцёра Сцешыца, стварыла таксама сцэнограф Таццяна Нерсісян.

Святая тэатральнага мастацтва ў Брэсце не мае канца. Паводле кіраўнікоў горада і дырэктара фестывалю Аляксандра Козака, ён будзе працягвацца, цешыць пераможцамі, адкрыццямі, дазваляючы ўбачыць лютэрка жыцця ва ўсіх яго бясконцых варыяцыях.

Таццяна АРЛОВА

СУР'ЁЗНЫ І КУР'ЁЗНЫ «ТЭАТРАЛЬНЫ КУФАР»

Маладыя выбіраюць класіку — такое ўражанне магло ўзнікнуць у таго, хто акінуў хуткім позірам праграму сёлетняга Міжнароднага фестывалю студэнцкіх і моладзевых тэатраў «Тэатральны Куфар».

Калі раскласці перад сабой праграму спектакляў, запліошчыць вочы і тыкнуць у яе пальцам, то можна трапіць у зорку сусветнай літаратуры і драматургіі: Пушкін, Чэхаў, Булгакаў, Шміт, Шэкспір. Дадаць сюды колькі жыватворных промняў ад «сонца» антычнага тэатра, а яшчэ «спадарожнікаў» — сучасных айчынных драматургаў Дзмітрыя Багаслаўскага і Андрэя Іванова — атрымаем сапраўдны тэатральны космас. У міжзорных экспедыцыях выправіліся калектывы маладых аматарскіх і прафесійных тэатраў і тэатральных школ з васьмі краін: Беларусі, Расіі, Польшчы, Вялікабрытаніі, Балгарыі, Сербіі, Чылі і Філіпінаў.

Не ўсе заяўленыя калектывы апынуліся на борце «Тэатральнага Куфара», каб прадставіць класіку ў сваёй інтэрпрэтацыі. Тым не менш тэндэнцыя гульняў з класікай навідавоку. Свабоднае абыходжанне з тэкстамі вялікай літаратуры дэманстравалі спектаклі «Рамэа і Джульета — санет несмяротнага кахання» Тэатра-лабараторыі «Alma Alter» з Сафіі і «Дэман і прарок» сербскага тэатра «Vuk Karadžić» паводле «Маленькіх трагедый» Пушкіна. У апошнім два акцёры з дапамогай жалезнай скрыні паслядоўна ўвасобілі сцэнікі з «Фаўста і Мефістофеля», «Моцарта і Сальеры», у прамежках займаючы публіку пантамімай і жартаўлівымі дыялогамі. А балгарскі тэатр узяў найсумнейшую ў свеце гісторыю пра каханне і амаль пераўтварыў у камедыю (персанажы ўсё ж трагічна паміралі, як у любым нармальным шэкспіраўскім сюжэце). Выканаўцы галоўных роляў дамовіліся, што хаця яны не Рамэа і Джульета, але могуць уявіць сябе на іх месцы, што таксама прапанавалі і гледачам: узнявіць моманта перахода пацалунку і прызнання каханаму ці ўспомніць першую су-

стрэчу. Элементы ўзаемадзеяння сталі паўнапраўнай часткай спектакля. Надараліся смешныя сітуацыі, напрыклад, калі напачатку Рамэа схіляў да жарснага пацалунку хлопца і дзяўчыну, якія аказалася братам і сястрой. Акрамя таго, акцёры выконвалі сучасныя танцы, пелі разам з гледачамі пад гітару (гледачам спадабаліся песні гурта «Любэ»), зачаравалі і гуляючы ўзялі Гран-пры фестывалю па выніках глядацкага галасавання.

Некаторыя тэатры абралі іншую, больш мінорную і разважлівую інтанацыю для размовы пра такія складаныя з'явы нашага жыцця, як лёс, памяць, страта, смерць. Цяжкае і адначасова моцнае ўражанне пакінуў спектакль «Тры...» паводле «Трох сясцёр» Чэхава ў пастаноўцы Маскоўскага драмтэатра «МА-ДЭРН». Тры дзяўчыны, нібыта старыя, зноў і зноў пракручваюць кінастужку ўспамінаў, адна перад адной разыгрываюць эпізоды з мінулага, размаўляюць з прадметамі як з жывымі людзьмі, што даўно сышлі разам з часам, калі былі магчымыя мары і памкненні да лепшага. Рэжысёр Андрэй Саўчанка перанёс

на тэатральную сцэну эпізоды з «Нататак юнага лекара» Булгакава, каб яго героі распавялі смешныя і страшныя, забаўляльныя і павучальныя гісторыі, што сведчаць пра далікатную арганізацыю чалавечага цела і яшчэ больш тонкую прыроду яго псіхікі. Гэтая ж складаная тэма, завостраная да крайнасці, паўстае ў спектаклі тэатра «На балконе» БДУ «Любоў людзей» па п'есе Дзмітрыя Багаслаўскага і ўвасоблена з дапамогай простых, але трапна вынайздзеных сродкаў. У гэтую катэгорыю сур'ёзных па сваім тоне тэатральных выказванняў трапляе і спектакль-прывячэнне Меерхольду «Чалавек, які перайшоў раку», паказаны Тэатрам дакумента Ганны Сулімы, — лірычны і адначасова жорсткі ў сваёй шчырасці гімн творчаму і жыццёваму подзвігу Майстра.

Чатырнаццаты «Тэатральны Куфар» завяршыўся, але паспеў запамінацца як фестываль сур'ёзных яшчэ з-за спроб знайсці новую форму для вечных сюжэтаў і адначасова кур'ёзных, які здзіўляе і бадзёрыць.

Паліна ПІТКЕВІЧ

«ВЫБУХ ДАКУМЕНТАЛІЗМУ»: ад безасабовага да асабістага

Неігравы кінематограф краіны займае асаблівае месца ў айчыннай культуры і кінамастацтве. Менавіта кінадакументалістыка, скіраваная на стварэнне хранікальнага летапісу краіны, увасобіла яе нацыянальна-культурную своеасабліваць. Кінахранікеры зафіксавалі жыццё Беларусі яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя. І гэтыя невялікія сюжэты сталі пачаткам захавання нашай гісторыі.

«ОСКАР» ЗА ВАЙНУ

Уласна беларускі кінематограф пачаўся ў 1925 годзе з кінахронікі пра грамадскія падзеі з жыцця краіны («Святкаванне 1 мая ў Мінску», «Адкрыццё музея Рэвалюцыі», «Прыезд аўстрыйскай дэлегацыі» ды інш.). З 1936-га быў наладжаны рэгулярны выпуск дакументальных фільмаў. Першыя беларускія кінадакументалісты М. Лявонцьеў, І. Вейняровіч, М. Бераў, У. Цяслюк-старэйшы часцяком сумяшчалі прафесію рэжысёра і апэратара. Пераважалі прынцыпы інфармацыйна-хранікальнага выкладання фактаў і падзей. Кіначасопісы, заказныя фільмы — ад санітарна-асветніцкіх да тэхніка-прапагандысцкіх — першыя мадэлі так званых аглядальніцкіх карцін, прысвечаных сацыяльнаму пераўладкаванню рэспублікі, дыктавалі сваю драматургію і нарматыўную стылістыку. Чалавек з'яўляўся на экране як удзельнік агульнай барацьбы за новае жыццё. Асабліва гэта адчувалася ў «аглядальніцкіх фільмах», якія ўяўлялі своеасаблівыя кінасправаздачы. Іх здымалі да афіцыйных дзяржаўных святаў і юбілейных падзей. Асноўныя ідэі і тэмы фільмаў разгортваліся праз інфармацыйна-апісальную драматургію, якая выбудоўвалася ў адпаведнасці з афіцыйнымі газетнымі артыкуламі. Плакатную стылістыку і агульную інтанацыю вызначаў пафасны дыктарскі каментарый, а вось увагі на чалавека, на жаль, звярталася няшмат: ён быў усяго адной з дэталей пейзажу.

Вачыма сучаснікаў ацэньваць адназначна знятае ў тыя гады беларускімі кінадакументалістамі нельга. Акрамя нарматыўнай стылістыкі, у фільмах адчувалася трапяткое стаўленне аўтараў да новай сацыяльнай рэчаіснасці і новага віду кінамастацтва. І гэта было заўважна: рэпарцёрская школа беларускага неігравага кіно адыграла вялікую ролю ў стварэнні ваеннага кіналетапісу. У гады Вялікай Айчыннай вайны беларускія кінарэжысёры і апэратары М. Бераў, І. Вейняровіч, У. Цытроў, У. Цяслюк-ст., У. Стральцоў, В. Кітас, М. Сухава (загінула падчас здымак) уваходзілі ў склад кіназдымачных груп ЦСДФ (Масква) для здымак франтавых спецвыпускаяў. Кінахроніка беларускіх кінадакументалістаў увайшла ў такія вядомыя кінастужкі, як «Разгром нямецкіх войскаў пад Масквой» (ЦСДФ, прэмія «Оскар» 1942 г.), «Дзень вайны», «Невядомая вайна» (шматсерыйны амерыкана-савецкі кінапраект, 1980) і інш. З цягам часу кадры ваеннага летапісу набываюць новае экраннае жыццё не толькі ў якасці ілюстрацыі, але і як сродак філасофска-эстэтычнага асэнсавання мінулага.

У фільме «Ад зараніц чэрвеньскіх» (2000), знятым У. Цяслюком-малодшым і прысвечаным ваенным апэратарам і рэжысёрам, выкарыстаны менавіта

кадры, якія зафіксавалі чалавека на вайне ў розныя моманты гэтага быцця. Зразумела, нельга казаць пра існаванне ў тыя часы паслядоўнай тэндэнцыі звароту кінакамеры да глыбіннага спасціжэння асобы. Развіццё гэтага віду кінамастацтва па-ранейшаму залежала ад кола афіцыйна дазволенага тэм, сюжэтаў, рэгламентавання праблем і нарматыўнага падыходу да паказу чалавека на экране, без спроб увязаць «учора і сёння» як звёны аднаго ланцуга, паказаць, як фарміруецца характар, асоба.

сучасніка; ад рэжысёра-рэпарцёра да стварэння аўтарскага кінематографа — гэта былі галоўныя напрамкі, па якіх рухаўся неігравы кінематограф краіны. Шлях складаны, з набыткамі і стратамі.

» З цягам часу дакументальнае кіно Беларусі са згуртавання моцных прафесіяналаў пераўтваралася ў цэласную мастацка-эстэтычную з'яву.

Кадр з фільма «Тонежскія бабы» (рэж. В. Рыбараў).

» Дакументалістыка ў пэўным сэнсе несла водбліск нявыказанай праўды пра складаныя, супярэчлівыя працэсы ў грамадскім жыцці...

ЧАЛАВЕК ЦІ ДЭТАЛЬ?

У 1961 годзе была арганізавана Мінская студыя навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў, якая пачала выпускаць да 40 стужак у год, а напрыканцы шасцідзясятых яна была пераўтворана ў вытворча-творчае аб'яднанне «Летапіс». Шасцідзясятыя гады сталі для гісторыі неігравага кіно часам плённых творчых змен. Айчыннае кінадакументалістыка таго перыяду адлюстравала прарыў да паказу праўды жыцця ў гістарычным і сучасным аспектах, імкненне да паказу рэчаіснасці ва ўсім багацці дэталей і разнастайнасці непасрэдных выяўленняў. Змены ў грамадстве, якія ўплывалі на мастацтва неігравага кіно, супалі з прыходам у кінастудыю выпускнікоў ВПІКа. Калі першае пакаленне кінамагарафістаў навучалася ў працэсе работы, новая творчая змена атрымала сістэмную прафесійную адукацыю. Менавіта з пакаленнем шасцідзясятнікаў (У. Скітовіч, М. Хубаў, Ю. Лысятаў, І. Калоўскі, В. Шаталаў, В. Сукманаў, Р. Ясінькі ды інш.) звязаныя нестандартныя падыходы да традыцыйных кананічных жанраў і асобнае асэнсаванне тэмы і героя ў дакументальным фільме.

Ад узроўню ілюстратыўнай інфармацыі да стварэння пластычнага вобраза часу; ад паказу «чалавека-гайкі» да даследавання сродкамі дакументальнага кіно складанай, неадназначнай асобы

Але з цягам часу дакументальнае кіно Беларусі са згуртавання моцных прафесіяналаў пераўтваралася ў цэласную мастацка-эстэтычную з'яву.

Прынята лічыць, што асаблівае абнаўленне мастацтва неігравага кінематографа шасцідзясятых быў частковы, а не татальны характар. Тым не менш менавіта творчы дасягненні шасцідзясятнікаў сталі падмуркам для далейшага развіцця гэтага віду кінематографа. З'яўляліся стужкі, у якіх аўтары імкнуліся ўзняць на новы мастацкі ўзровень асэнсаванне сучаснай рэчаіснасці і гісторыі. Імкненне адысці ад ілюстратыўнасці патрабавала іншай унутрыкадравай насычанасці. Важкай нагодай стала тое, што кінадакументалісты зразумелі велізарныя магчымасці выкарыстання фатаграфічных і фонаграфічных магчымасцяў кіно ў дачыненні да неігравага віду кінематографа і паступова звярталіся да візуальна-гукавага асэнсавання.

» Рэпарцёрская школа беларускага неігравага кіно адыграла вялікую ролю ў стварэнні ваеннага кіналетапісу.

Наватарскімі фільмамі ў асэнсаванні асобы сталі стужкі «Апошні хутар» (1961, рэжысёр У. Скітовіч), «Хлеб на клянновых лістах» (1971, рэжысёр У. Яфрэмаў). Галоўнае, што аб'яднала гэтыя работы, розныя па стылі і аўтарскім асэнсаванні, — герой, які паўставаў на экране не толькі ў якасці кандыдата на дошку гонару. У фільме «Хутар» гэта быў стары хутаранін-пустэльнік Міноч. Ён рэзка адрозніваўся ад кананічных бацькоў калгаснікаў на экране. Пратэст

выклікала сама спроба аўтараў — рэжысёра і яго сцэнарыста Г. Бекаравіча — паказаць чалавека як складаную індывидуальнасць у ракурсе нацыянальнага архетыпу. Тэма карэннай перабудовы сялянскага жыцця трактавалася ў «Хутары» не з афіцыйна зацверджанага боку. Аўтары спрабавалі зрабіць кінастужку-роздум і прадставіць цэласны зрэд сялянскага жыцця. Подых жывога жыцця адчуваўся і ў фільме Яфрэмава, створанага ў навілістичнай форме.

ХАРАКТАРЫ СУПРАЦЬ СТЭРАТЫПАЎ

Аддых ад нарматыўнай стылістыкі і рэгламентаванай праблематыкі мог прывесці і да так званай «кінамагарафічнай паліцы». У 1977 г. выйшаў загад Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР «Аб павышэнні адказнасці работнікаў ПТА «Летапіс» за ідэйна-мастацкі ўзровень фільмаў». Сярод стужак, створаных на невысокім ідэйна-мастацкім узроўні, адначасова з фільмам М. Жданоўскага адзначалася цэльная па задуме і мастацкім рашэнні карціна «Тонежскія бабы» Валерыя Рыбарава як карціна, якая «патрабуе вялікай дапрацоўкі», таму што «жыццё сучаснай вёскі паказана без уліку сацыяльных змен». Фільм-рэпартаж Віктара Дашука пра пахаванне П. М. Машэрава «Развітанне» (1980) прайшоў афіцыйную здачу. Яго ацанілі па вышэйшай катэгорыі, і здымачная група нават атрымала прэміі, але стужка ў кінапракат не выйшла. Пасведчанне на пракратны дозвол было выпісана толькі ў 1987 г. Здаралася, што фільмы і знішчалі, як гэта адбылося з матэрыялам карціны Міхаіла Жданоўскага «Паўстанне Спартак» (1977) пра выкладчыка гісторыі.

Дакументальны кінематограф савецкага часу сцвердзіў паказ чалавека ў пэўных імідажых і жыццёвых сітуацыях. Нягледзячы на вонкавую разнастайнасць і жыццёпадобнасць людскіх тыпажоў, на экранах заставалася жорсткая прадвызначанасць. Менавіта выхад за межы жанру афіцыйнай карціны-рэквіема В. Дашука «Развітанне» (1980) выклікаў яе негалосную забарону. Стужка, заяўляючы аўтарамі як «Апошняя дарога, бясконца ў народнай памяці», выяўленча і інтанацыйна выйшла на тэму патэмнасці, загадкаваасці вытокаў народнай любові. У фільме пластычнымі сродкамі быў прадстаўлены вобраз народа, агульны і індывидуальны адначасова.

Дакументалістыка ў пэўным сэнсе несла водбліск нявыказанай праўды пра складаныя, супярэчлівыя працэсы ў грамадскім жыцці, у сферы чалавечых стасункаў. Маленькімі крокамі кінадакументалісты засвойвалі новую мастацкую тэрыторыю спасціжэння рэчаіснасці і чалавека. Героі фільмаў «Ляснік» (рэжысёр Ю. Лысятаў) і «Пастух» (рэжысёр-апэратар І. Пікман) дапоўнілі галерэю кінапартрэтаў простых людзей, цікавых сутнасцю сваёй нагуры. Шматпакутныя «Тонежскія бабы» (маецца на ўвазе не толькі гісторыя стужкі, а і самі герані) сталі пачаткам новых тэндэнцый філасофска-трагедычнага асэнсавання тэмы «Жанчына і вайна» ў гісторыка-культуралагічным кантэксце. Стужка ў сваю чаргу працягнула тэндэнцыю фільма-споведзі «Семдзясят дзвяцятая вясна» (рэжысёр В. Чацверыкоў, 1968), цалкам пабудаванага на сіхронным аповедзе героя. У дакументальным кіно з'явіліся сапраўды народныя характары, якія ламалі экранную аднатыпнасць.

Словы на развітанне

Інтанацыі
Смоляскага

Свой першы музычны твор Дзмітрый Смольскі напісаў у 12 гадоў. Звычайна так і адбылася з вялікімі музыкамі: яны ведаюць, чаго хочучь, яшчэ з дзяцінства, але тут усё было прадвызначана, бо бацька будучага кампазітара быў музыказнаўцам. Дзмітрый Смольскі стаў унікальным кампазітарам: голас музычнай Беларусі праз яго ўліўся ў палітру сусветнай творчасці.

У кастрычніку Дзмітрый Браніслававіч панаваў сабраць у філармоніі прыхільнікаў сваёй творчасці падчас юбілейнага канцэрта пад назвай «Настальгія»: кампазітару не так даўно споўнілася 80 гадоў. Хацеў разам з сынам ды іншымі музыкамі выканаць свае лепшыя творы, але цяпер пачуць яго можна ў запісе...

За плячыма Дзмітрыя Смоляскага — гады вучобы ў некалькіх універсітэтах, выкладчыцкая дзейнасць, прафесарства і шмат узнагарод (ён кавалер ордэна Францыска Скарыны, лаўрэат прэстыжных музычных прэмій), але ўсё ж асноўная дзейнасць — кампазітарская.

Спачатку Дзмітрыя Смоляскага захапіла канструктыўная музыка, і гэта знайшло адлюстраванне ў некаторых творах кшталту сюіты «Гульня святла» і знакамітай сімфоніі «Актафонія». Але пасля ён звярнуўся да больш традыцыйнай музыкі: напрыклад, стварыў араторыю «Мая радзіма» на творы беларускіх паэтаў. Наогул, тэма народа, нацыі і Радзімы цікавіла кампазітара заўсёды, нездарма яго лепшыя творы так ці інакш прысвечаны гэтым паняццям. Так, ён ствараў вакальныя цыклы на вершы Гарсія Лоркі, Цютчава, Ахматавай, Цвятаевай, але асаблівай усё роўна была і будзе араторыя «Паэт» на вершы Янкі Купалы. Потым Смоляскага захапіў Караткевіч, у супрацоўніцтве з якім з'явілася неўміручая опера «Сівая легенда», паводле якой знялі аднайменную стужку, а сама пастаноўка была ўзноўлена на тэатральнай сцэне ўжо ў XXI стагоддзі.

Ён быў філосафам па жыцці і ў музыцы: у кожнай з яго 15 сімфоній слухач пачуе перажыванні асобы. Ён шукаў музычнае асэнсаванне жыцця, іграў складаны лёс чалавека ў грамадстве, пісаў пра псіхалагічны стан асобы. Нездарма даследчыкі ў адзін голас кажуць, што Смольскі стварыў новую беларускую музыку. Слова «арыгінальны» яму ніколі не пасавала, бо яго недастагкова, каб апісаць шматгранную мастацкую асобу кампазітара, але слухачы прыдумалі, як вылучыць яго музыку з іншай: яе называюць «інтанацыяй Смоляскага», і гэта нашмат шырэй за любы прыгожы эпітэт.

Дзмітрый Смольскі, акрамя бязмежнай музычнай спадчыны, пакінуў і маладыя парасткі — больш за 70 вучняў-кампазітараў. Любоў да музыкі ён перадаў і сваім дзецям: абодва сыны Дзмітрыя Смоляскага таксама знайшлі сябе ў музыцы.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

«АДЧУВАЎ ЧАС ТВОРЧЫМ НЕРВАМ»

Дзмітрый Смольскі.

Міхаіл Казінец, народны артыст Беларусі,
мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор
Дзяржаўнага акадэмічнага народнага
аркестра Беларусі імя Жыновіча, прафесар:

— Несумненна, Смольскі зрабіў вялікі ўнёсак у музыку другой паловы XX — XXI стагоддзя. Многія сачыненні пісаў для аркестра імя Жыновіча, з якім пачаў супрацоўніцтва ў 60-я гады мінулага стагоддзя, будучы яшчэ маладым кампазітарам. Наогул, да цымбалаў ён ставіўся з вялікім творчым піетэтам. Смольскі — аўтар трох канцэртаў для цымбалаў з аркестрам (другі быў прысвечаны Жыновічу), а таксама мноства канцэртных п'ес. Да сачынення ён падыходзіў творча, часта нечакана ў рашэнні задач. Дзякуючы яго ўнёску рэпертуар цымбалістаў вельмі ўзбагаціўся.

На рэпетыцыях заўсёды быў дакладны ў пажаданнях. Скрупулёзна ставіўся да дынамікі, штрыхоў, перадачы вобразнай сферы. Ён быў чалавекам вельмі нешматслоўным, у некалькіх фразах умеў выказаць сутнасць.

Наша творчая дружба доўжылася 45 гадоў. Зыходам Дзмітрыя Смоляскага пахіснуўся падмурак акадэмічнага мастацтва. Цяпер, у эпоху шоу-цэнтрызму, музыка філа-софскага гучання адышла на другі план — музыка, якая адлюстроўвае калізіі часу. Смольскі адчуваў час творчым нервам. Сам ён быў чалавекам вельмі сціплым, з тытанічнай сілай волі. І вялікі патрыёт. Ён вельмі любіў Беларусь.

Радаслава Аладава, дацэнт кафедры гісторыі
музыкі і музычнай беларусістыкі Беларускай
дзяржаўнай акадэміі музыкі:

— У нас са Смольскім добрыя адносіны, можна сказаць, ішлі па спадчыне. Яго тата, музыказнаўца Браніслаў Сільвестравіч Смольскі, у свой час напісаў пра майго бацьку (кампазітара Мікалая Ільча Аладава) першы вялікі разгорнуты аналітычны артыкул. Гэта было ў 30-я гады мінулага стагоддзя. Яго бацька быў вельмі шматпланавы і цікавы музыка, першы ў Савецкім Саюзе напісаў вялікую кнігу пра музычны тэатр, ухапіўшы самыя архаічныя пласты. Вядома, Дзмітрый Смольскі быў далучаны да беларускага нацыянальнага мастацтва. Яго так выхоўвалі. І я лічу, што самае ўнікальнае, што ёсць у яго музыцы, — гэта

пачуццё «беларускасці», глыбіннае адчуванне сваёй зямлі. Ён знайшоў выяўленне нацыянальнага не толькі праз фальклор, але і праз нейкія важныя ментальныя рэчы. У сімфоніях гэта добра праслухоўваецца.

Я была яго вучаніцай і праходзіла чытанне партытур. На ўроках мы не столькі займаліся чытаннем партытур, колькі сучаснай музыкай. Ён быў першым правадніком ідэй новага, авангарднага, і тое, што ён рабіў, не рабіў ніхто іншы. Яму было ўласціва ўнікальнае пачуццё сучаснасці, прадказанне таго, што будзе. Пачынаў ён свой творчы шлях з дадэкафоніі, выступіўшы супраць усіх. Янчанка, Картэс і Смольскі — гэта быў такі магутны кулак авангарду. І калі Дзмітрый Смольскі асабіў гэту сістэму, тады ён рэзка пайшоў направа, напісаў оперу «Сівая легенда» ў зусім класічнай традыцыі. Гэта здавалася вельмі нечаканым. Потым у яго пачаўся перыяд новай прастасці, такім чынам ён стаў практычна першым у беларускай музыцы, звязаны з неараматызмам. І нават такое спрашчэнне мовы, як высветлілася, ужо было ў трэндзе. Постмадэрнізм у беларускай музыцы — таксама ў яго, упершыню з'явіўся ў сімфоніі для электрагітары. Так што гэта быў чалавек з каласальнай творчай інтуіцыяй.

Да Дзмітрыя Браніслававіча я ставілася не толькі як да настаўніка, сябра, а перш за ўсё як да кампазітара, які мяне вельмі захапляў. Да чалавека, які адкрываў вочы на ўсё сучаснае. Да педагога, які валодае ўнікальнай харызмай. За гэта мы яму вельмі ўдзячныя.

Галіна Гарэлава, заслужаны дзеяч мастацтваў
Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі,
прафесар:

— Для Дзмітрыя Смоляскага «кампазітар» — не столькі прафесія, колькі лад жыцця, спосаб мыслення, жыццёвая пазіцыя. Колькі людзей заканчваюць кампазітарскае аддзяленне і з лёгкасцю сыходзяць з прафесіі ў іншыя сферы. Смольскі нас выхоўваў, што сысці з прафесіі — значыць здрадзіць сабе. А што можа быць горш, чым здрадзіць сабе, страціць сваю асобу? Прафесію кампазітара можна параўнаць з прафесіяй танцора, які абавязкова некалькі гадзін у дзень павінен практыкавацца каля станка. Ён вучыў нас, што ў мастацтве няма, як у фізіцы, трох палажэнняў: руху назад, на месцы і руху наперад. Калі ты не рухаешся наперад, ты рухаешся назад. І сам ён увесь час працаваў, пастаянна здзіўляў.

Дзмітрый Браніслававіч перш за ўсё быў музыкам, у самым высокім і шырокім сэнсе гэтага слова. Ужо будучы вельмі хворы, ён не прапускаў ніводнай прэм'еры ў філармоніі і оперным тэатры, ні аднаго адкрыцця і закрыцця канцэртнага сезона. Бо наведванне канцэртаў — гэта таксама функцыя мастака. Ён быў заўсёды канцэртнай залы. І мяне гэта вельмі падкупляла.

Ён быў талерантны да студэнтаў. Мы ўсе вельмі розныя, непадобныя адзін на аднаго. Дзмітрый Браніслававіч заўсёды даваў свабоду самавыяўлення ў творчасці.

Яго аўтарытэт быў для нас, яго вучняў, абсалютна бяспярэчны. Да апошніх дзён яго меркаванне для мяне заставалася самым важным. Я яму давярала абсалютна. Ён заўсёды хварэў за нас як за прафесіяналаў. Я нават не ведаю, як словамі аддаць даніну павагі таму, хто цябе стварыў, хто табе даў жыццё ў творчасці. І цяпер яго будзе вельмі не хапаць.

Запісала Любоў СЫЦЬКО

ЕДНАСЦЬ ПРАЗ ПЕСНЮ

Прадставіць нацыянальную культуру скрозь прызму часу, паказаць песенную спадчыну беларускага народа — такую мэту мела свята «Харавое веча». Як адзначыла ідэйны натхняльнік і арганізатар «Харавога веча», дацэнт кафедры харавога дырыжыравання Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кіраўнік хору «Акадэмія» Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь Тамара Слабодчыкава, «гэта народны голас, выяўлены вуснамі хору. Веча — гэта не мерапрыемства, а стратэгія выхавання людзей, узбагачэння іх праз духоўны пласт, прыгажосць харавой музыкі...»

У канцэрте ўзялі ўдзел 78 харавых калектываў з усіх абласцей Беларусі: прафесійных, аматарскіх, дзіцячых харавых калектываў музычных школ, школ мастацтваў, гімназій, агульнаадукацыйных, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў — усяго 2,3 тысячы ўдзельнікаў. Падчас свята паказалі сябе і дырыжоры, якія

працуюць у розных установах і з рознымі калектывамі.

Аздабленнем гала-канцэрта сталі песні кампазітара Уладзіміра Алоўнікава. «Песняй пра Мінск» адкрыўся заключны канцэрт агульнарэспубліканскай акцыі. Асноўная ідэя гала-канцэрта сугучная вершу беларускага песняра Янкі Купалы «Спадчына», словы з якога на музыку І. Лучанка прагучалі як зварот: «Ад прадзедаў спакоў вякоў нам засталася спадчына». Канцэрт дазволіў здзейсніць своеасаблівае падарожжа ў часе — гісторыя краіны адлюстравалася ў музыцы розных эпох.

Рэнесанс і ранняя барока загучалі праз кант «Успамажы, Божа» са знакамітага рукапіснага «Полацкага сшытка» ў выкананні зводнага мужчынскага хору. Падзеі рубяжу XVIII — XIX стагоддзяў адлюстраваліся ў паланэзе М.-К. Агінскага «Развітанне з Радзімай» у выкананні зводнага хору удзельнікаў канцэрта, сімфанічнага аркестра Нацыянальнай тэле-

радыёкампаніі Рэспублікі Беларусь і навучэнцаў Дзіцячай харэаграфічнай школы мастацтваў № 1 г. Мінска. Пачатак XX стагоддзя адлюстраваны праз выхад на вялікую сцэну народных песень, упершыню прадстаўленых у п'есе Янкі Купалы «Паўлінка»: «Што за месяц, што за ясны», «Як правёў мяне Цімох».

Тэма рэвалюцыі як яднання мас загучала ў маршы з «Патэтычнай араторыі» Георгія Свірыдава (саліст — саліст Вялікага тэатра Рэспублікі Беларусь Дзмітрый Капілаў). Пра рамантыку былых часоў, чырвоны сцяг і белы ветразь, геральдыку салдат у гады Вялікай Айчыннай вайны спявалі тысячы хлапечых галасоў зводнага хору: «Белы ветразь» на музыку Я. Глебава; «Хлопчыкі» на музыку А. Астроўскага. Тэма Вялікай Айчыннай вайны, падполля, памяць знайшла працяг у песні Марыны з кінафільма «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Беларусь партызанская», «Салаўі».

Міхаіл Дрынеўскі, галоўны хормайстар гала-канцэрта, кіруе зводным хорам.

Песні распавядалі і пра пасляваенны час: «Радзіма чуе» Д. Шас-таковіча ці «Вяснянка» А. Мдзівані альбо «Белавежская пушча» А. Пахмутавай. Патрыятычна прагучала песня У. Алоўнікава «Радзіма мая дарагая», якой дырыжыраваў галоўны хормайстар гала-канцэрта Міхаіл Дрынеўскі. Выканаў яе зводны хор удзельнікаў канцэрта і сімфанічнага аркестра Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь.

Песня — неад'емная частка жыцця народа, у якім ёсць усё:

штодзённая праца, клопат пра дзяцей, разважанні над сваім лёсам і прызначэннем і, вядома, моцныя пачуцці. Менавіта таму знакавым для многіх пакаленняў беларусаў стала песня «Нёман» (муз. Н. Сакалоўскага, саліст Вячаслаў Міналікін).

Такім чынам, праграма гала-канцэрта ахоплівала музычна-песенную культуру Беларусі з XVI стагоддзя да твораў сучасных беларускіх кампазітараў.

Наталля КАРДАШОВА

Вулкан энергіі

Наталля Чорнагаловая запрашае аматараў мастацтва стаць удзельнікамі арт-квэсту

У мастацкім асяроддзі кожны аўтар спрабуе стварыць імідж, дзякуючы якому яго пазнаюць у арт-прасторы. Здараецца так, што імідж набываецца па прадуманай канцэпцыі, а бывае, асоба мастака не патрабуе дакладнага плана ды стратэгіі. Менавіта так адбылося ў выпадку з брэсцкай мастачкай Наталляй Чорнагаловай, якая прыцягвае тэмпераментам і энергетыкай. На мінулым тыдні ў сталічнай галерэі ДК адкрылася выстаўка творцы, дзе больш як трыццаць мастацкіх твораў экспануюцца ўпершыню.

Праект мастачкі прадстаўлены ў фармаце арт-квэсту. Адна частка выстаўкі размешчана ў разнастайных кафэ і рэстаранах Верхняга горада, дзе глядачам прапануюць карту, па якой можна знайсці схаваныя творы. Пасля глядач адпраўляецца ў будынак галерэі, дзе дэманструецца асноўная частка экспазіцыі, прадстаўлены відэамагэрыялы пра жыццё і творчасць Наталлі Чорнагаловай. Дарэчы, аснову інтэрактыўнага праекта складаюць творы з прыватнай калекцыі бізнесмена і мецэната Алега Хусаенава.

Свае работы Наталля Чорнагаловая літаральна пражывае. Яна не стварае адмысловых праектаў і твораў, галоўнае для яе — адчуць імпульс.

— Ва ўсіх мастакоў у свеце ёсць канцэпцыя. У мяне яе няма, — падкрэсліла на адкрыцці праекта Наталля Чорнагаловая. — Пішу як адчуваю, сваімі работамі перадаю люблю да ўсяго свету. У творах я, можна сказаць, як танцорка, раблю вытанчаныя рухі насустрач любімаму глядачу. Я насычаюся бясконцай радасцю і энергіяй, якія знаходжу на дарогай радзіме, у Жыткавічах. Гэта мой маленькі астравок, дзе я нарадзілася, дзе сфарміравалася мая душа, дзе мой тата сустрэў маці. Менавіта прырода, прыгажосць родных мясцін дапамагілі мне адчуць жывапіс. Акрамя таго, што я мастачка, я яшчэ і проста жанчына, якая ўмее ўлоўліваць тонкасці і дэталі жыцця.

Вельмі прываблівае тэхніка, у якой працуе мастачка: яна стварае работы ў жанры абстрактнага экспрэсіянізму і малюе іх толькі рукамі і пальцамі, без дапамогі пэндзляў. Па словах Наталлі, пэндзлі перашкаджаюць ёй перадаваць моцную энергетыку напрамую. На адкрыцці праекта аўтар прадэманстравала, як звычайна адбываецца яе творчы

працэс. Наведнікі фактычна ўбачылі майстар-клас, параўналі яго з перформансам — настолькі эмацыянальна творца працавала над палатном, якое, дарэчы, таксама стала часткай экспазіцыі.

Мастачка Наталля Чорнагаловая.

«Дыямантавая мая Беларусь».

Эпатаж мастачкі далёка не ўсім даспадобы — неаднойчы даводзілася сутыкацца і з крытыкай у свой адрас. Але пазіцыю аўтар трымае моцна і не дазваляе нікому парушыць гармонію ўнутранага свету.

— Ува мне жыве вулкан энергіі. Не ўсе могуць гэта прыняць, я разумею. Але і патушыць яго не магу і не жадаю. Мае палотны наўпрост адлюстроўваюць мой характар, патэнцыял. І я вельмі паважаю і шаную глядача, які ўмее бачыць не толькі візуальнае, але і разумее, чаму ў працах я выкарыстоўваю менавіта такія колеры, — падкрэслівае аўтар. — Кожны мае права на ўласны спосаб самавыяўлення. Хтосьці можа выдатна чытаць вершы ці пяць пірагі, а я выбіраю мастацтва, якое лечыць мяне ад дрэннага настрою, пахмурнага надвор'я, сумных вестак і г. д. Ведаю, што творчасць патрабуе ўдасканалення і пастаяннага пераасэнсавання як сябе, так і наваколля. У мяне працуе вобразнае мысленне, не думаю, калі ствараю: убачыла, прапусціла праз сябе і зрабіла энергетычны пасыл, у якім — не проста настрой, а пачуцці, якія фарміраваліся ўсё жыццё.

Мастачка правяла больш за пяцьсот персанальных выставак у Беларусі. Яе работы з задавальненнем набываюць калекцыянеры розных краін свету. Крытыкі адзначаюць, што палотны мастачкі ўнікальныя не проста тэхнічна, а спалучэннем каларыстыкі, экспрэсіі і дынамікі.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Культурны ракурс

Адзін з самых старых, але да гэтага часу дзейных млыноў знаходзіцца ў вёсцы Жодзішкі Смаргонскага раёна. Невялікая прамавугольная будова на каменным падмурку стаіць у нізіне, непадалёк ад будынка калегіума, і чэрпае ваду з рэчкі Палавойка, якая ўпадае ў раку Вілію.

Першыя звесткі пра млын адносяцца да 1871 года, а хто быў першым уладальнікам, гісторыя замяўчае. Вядома толькі тое, што млын не спыняў работу да таго моманту, як быў набыты дзедам дырэктара ТПА «Фра-міл» Франца Жылкі, цяперашняга гаспадара млына.

Юрый Кабак, дзед Франца Іосіфавіча, родам з-пад вёскі Куранец на Вілейшчыне, займеў гэтую пабудову прыкладна ў 1908 годзе. Ю. Кабак валодаў млыном амаль да смерці (1943 г.). Разам з ім працавалі трое сыноў і чатыры дачкі. Праз шлюзы пад мостам вада цякла да млына і з чаты-

рохметровай вышыні падала ў чатырохвугольны калодзеж, выкладзены каменем, такім чынам прыводзіла ў рух турбіну ў калодзежы, а затым і вал.

Пры рэстаўрацыі рарытэтай пабудовы ўдалося захаваць да дзевяноста працэнтаў бярэвня ўзростам да 150 гадоў. Каменны падмурак, магчыма, яшчэ старэйшы — яму тры-чатыры стагоддзі! Цяпер складана сказаць, асновай для чаго ён быў у тыя далёкія часы. Падчас рэстаўрацыйных работ адрамантавалі мост і ачысцілі шлюзы.

— На ўрачыстае адкрыццё млына многія старажылы прыйшлі сказаць «дзякуй», бо для іх векавая пабудова — прыемны ўспамін пра маладосць і магчымасць мець якасную муку і крупы, — зазначыў Франц Жылка. — Я шчаслівы, што мне ўдалося адрадыць справу, якой мой дзядуля прысвяціў значную частку жыцця.

Аляксандр КУЛІКОЎ

Да увагі чытачоў! «ЛіМ» працягвае конкурс «Культурны ракурс». Умовы творчага спаборніцтва змешчаны ў № 2 нашай газеты. Чакаем цікавых і крэатыўных фотаздымкаў з арыгінальным тлумачэннем.

ЛіМ
Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова
Нумар падпісаны ў друку
5.10.2017 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1532.

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013
Заказ — 3756
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукалісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэзэндуюцца. Аўтары павадаюцца прозвішчам, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

ISSN 0024-4686